

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt IV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-82999)

Filius Dei, filium Patris non habuerunt, ante scripturam Pater dixit,
Hic est Filius meus dilectus, & filius nihil est nisi factus
de substantia patris, qui fieri posset, vt non videantur Patres recte pronun-
tia patris est. sicut ex patris substantia esse, recte cogit. antes idem esse,
sicut ex Deo esse. & ex eius substantia esse. Cetera omnia con-
ditam tametsi ex Deo sicut esse habeant, non tamen eodem mo-
do, quo filius ex Deo, sunt: non enim factus, sed opera secun-
dum naturam existimanda sunt.

Tri porro sunt quæ filium propriæ dictum ostendunt, primo dicitur *ē s̄is* filius ille proprius, & naturalis. Deinde *ē d̄z̄an̄s* natura sua infinitum amabilis. Denique *ē w̄ ē d̄b̄oys*, in quo mibi complacui. Cypranus, bene sensi. *Syrus* **תְּזַבְּחַ** placui, incundus fui. Est vero insignis locus S. Cyrilii Catech. it. cum enim dixisset Christum esse *ευτελές* s̄is, *διάθετός* s̄is, naturalem & verum filium subiungit. *Kai οὐτε μόνον εἰς οὐδε-*

πος καὶ πνεύματος. ἐχεῖστα δὲ ἐξηνίσκητον πατέρος *Aliter nō
καὶ τὸν καυρὸν δὲ Φιλίππου μετατοποιήσας θεοῦ φωνὴν, καὶ λεγοῦν, sicutum, ali-
εῖτο ἐπειδὴ ὃ μόνον, ἵνα δηλώσῃ, ὅπερε τοῦτο τὸς Φιλίππος τοῖς βασιλεῖς τοῖς θεοῖς τοῖς
σματοῖς ἐνεργεῖται μόνος ὁ θεός. ἐφησούσεν πεπτοῦντον τὸν θεόν, ὃντας δὲ τον πατέρα
ἐν ἀπόφθεματι πληντούσαν τὸν πατέρα. Οὐδέποτε δὲ τον πατέρα τον θεόν, ὃντας δὲ τον πατέρα
εἰστιν, ὃ δὲ λογος θεός, λαλούσεις, καὶ εἰς αὐτὸν θεογονίας θεογονίας
συστολάται. *Et nos quidem nascimur ex aqua & spiritu. Non
ita autem Christus Iesus ex patre natus est, tempore baptismati
tū clamente & dicente: Hic est filius meus. Non dixit, His
nunc factus est filius meus: sed hic est filius meus, ut ostendat
quod ante baptismatus operationem filius erat. Genuit pater
filium, non sicut in hominibus mens generat verbum. Mens
enim subficiens in nobis est: verbum autem prolatum, in aera
sparsum, dispergitur.*
Et eodem modo Adrianus Papa Concilium Franco-*

odem modo Adrianus Papa, Concilium Franco-
Legatur Soarez T.2. in 3. p. disputatione 49.

CAPVT IV.

Vnc Iesu ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a Diabolo. 2. Et cum ieruna esset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esurit. 3. Et acceden tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes siant. 4. Qui respondens dixit: Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. 5. Tunc assumpit eum Diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, 6. & dixit ei. Si sis Iesu, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. 7. Ait illi Iesu: Rursus scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum. 8. Iterum assumpit eum diabolus in montem excelsum valde: & offendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, 9. & dixit ei: Hac omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. 10. Tunc dicit ei Iesu: Vade Satana: Scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. 11. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei. 12. Cum autem audisset Iesu, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilaeam: 13. & relicta ciuitate Nazareth, uenit, & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, Iudei & Galilaei: 14. ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam: 15. Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, Galilea gentium. 16. populus, qui sedebat in tenebris, vidi lucem magnam: & sedentibus in regione umbra mortis, lux orta est eis. 17. Exinde capit Iesu predicare, & dicere: Peccantiam agite: appropinquauit enim regnum calorum. 18. Ambulans autem Iesu iuxta mare Galilee, vidi duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim pescatores.) 19. & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri pescatores hominum. 20. At illi continuo relictis rebus secuti sunt eum. 21. Et procedens inde, vidi alios duos fratres, Iacobum Zebedai, & Ioannem fratrem eius in nauicu m Zebedeo patre eorum, resistentes retia sua: & vocauit eos. 22. Illi autem statim relictis rebus & patre, secuti sunt eum. 23. Et circuebat Iesu totam Galileam, docens in synagogis eorum, & praedicans Euangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. 24. Et abiit opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensoes, & qui demonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos: 25. & secuta sunt eum turba de Galilaea, & Decapolis, & de Ierosolymis, & de trans Iordanem.

IN CAPVT QVARTVM

ARGUMENTVM.

Christus è
deserto, non
è mundo ad
docendum
predicere. **G**HRISTVS à baptismo mox in desertum à spiritu agitur, ieunat quadraginta dies, & totidem noctes, tentatur, vincit, atque inde egressus docet, Apostolos vocare incipit, varios languores sanat, à dæmone obfessos liberat. Nobis poenitentia, lucta que contra diabolum exemplo præxit, modumque vincendi præscribit. Ita S. Augustinus enarr. in Psalm. 60. Modo legebatur in Euangelio, quia Dominus Iesus Christus in eremo tentabatur à diabolo. Prorsus Christus tentabatur à diabolo. In Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnem, de se tibi salutem: de te sibi mortem, de se tibi vitam: de te sibi consumelias, de se tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de se tibi victoriam. Si in illo nos sentati sumus, in illo nos diabolum superamus. Attendis quia Christus tentatus est, & non attendis, quia vicit? Agnosce te in illo tentatum, & te in illo agnosce vincentem. Poterat à se diabolum prohibere: sed si non tentaretur, tibi tentando vincendi magisterium non præberet. Eodem quo apud nos tempore textus ille in Ecclesia Syriaca legitur, ex quo constat illos suam quadragesimam etiam habuisse. Titulus præfexus hoc indicat, & quidem bis legi consuetum. Nam primo legebatur ad introitum זמָר Zuma, etiuni. Deinde oblationem נְרַבֵּשׁ darbechin, hoc est quadragesimæ.

VERVS I.

Tunc IesuS ductuS eSt in deSertuM à
Spiritu, vt tentaretur à diabolo.

QVÆSTIO I.

A quo SpiriTu ductuS in deSertuM?

A SpiriTu
sancto du-
ctuS in de-
sertuM.

S. I. **A** B eo, qui à primo incarnationis momento in A eo habitauit, cum plenitudine diuinitatis, quique in eum a spectabili columba specie descendebat. Nam hoc est, quod Lucas ait c. 4.1. Iesu autem plenus SpiriTu sancto, regressus eSt à Jordane: & agebatur in SpiriTu in deSertuM, è spacio. Marcus ait, τότε μεταπέπειρε, ελεγειν σπίριτον: quo verbo significatur efficiacia spiritus sponte cunctem incitantis, non enim humana opera, affectuque, sed diuina virtute in locum certam in se contulit, itaque audiendi non sunt, qui à maligno eum spiritu in loca deSertuM abreptum arbitrati sunt. Multo rectius Cyprianus, siue quisquis est auctor l. de virtut. cardin. c. de tent. Origen. in Luc. Ambros. lib. 4. in Luc. Chrys. hom. 13. Greg. hom. 16. comment. Hieron. Chrys. Serm. 11.

Christus
solitarie vi-
xit.

Veretur hoc loco Illyricus, ne si in deSertuM sua sponte eat, aliquis cum Monachis & fanaticis sibi crucem at- trahat: eodem facit vox deSertuM: ibi enim demum iejunandum est, vbi Deus nos in deSertuM collocat, nosque omni ope humana priuat, non nos eā vltro temere priuare debemus.

Egregius sane pœnitentia præco; quasi vero non vltro ad crucem currere oporteat; quasi discipuli Ioannis non crucem attraxerint, & ablato sponso Apostoli li. An tu obsecro tum demum iejunabis, vbi Deus te iejunandum in deSertuM collocauit: escamque ademerit? Lauta est censem, vbi igitur diuitium vita, regumque; iejunare subentur soli nihil esse pro pauperes, quibus res angusta domi, quos atra fames cogit patulas absumere quadras. Graue igitur Chri- stiani illi Antiocheni Act. 13. 3. delictum ad miserunt: iejunantibus enim dixit SpiriTus sa. Iesu, segregate mihi, &c. deinde iejunantes & orantes, dimisserunt Saulum, & Bar- nabam, at in deSertuM non erant, sed in ciuitate opulentissima opulenti, vt qui eleemosynas etiam Ierosolymam mitterent, an tum demum eSt iejunandum cum Domini- nus nos omni ope humana priuat? Quis nefit vel iniu- to iejunandum, si vel in scopolos, vel deSertuM aliquam insulam naufragio quipiam efficiatur? An hoc est iejunum placitum Domino, quo multi quotidie

Christus nō miserabilis necessitate intereunt, non laudabilis ab- stinentia Domino deseruunt? Imo si Christi exemplum iejunauit.

spectamus, cum rerum omnium affluentia frui licet, iejunandum est. Neque enim idc: rco esfitem Christus tolerauit, quod cibo destitueretur, vt pote cuius erant iumenta in montibus, volucres coeli, qui vno nutu duodecim angelorum legionis spabulatum mittere poterat. An Daniel supremus Chaldaei regis præ- fectus in deSertuM erat, cum pecties hebdomadas ieju- nauit? nec panem comedit? nec aquam bibit? Huic Apicio, qui iejunium nullum agnoscit, nisi postquam decoxit, tota antiquitas opponit. M hi folius Basili- lii sufficit adhortatio, qui iejunium abundantibus suadet. hom. de iejunio, γέρεσθω ή γενεσθω ανάπνεοις εν τον συνεχαν πνευμ, της ή της επικατεπνευματος την παρεπειρησην δος αδειαν τη τελε- σοτην. Σημειον την χρήση την σύνοχιον. παναπέδειο ποτε ή ο τος ποικιλας τον πεμψαντον θετηδειον. η συνχαρετο ποτε κειτο οικος οποιο τον μερισον θερισαν, κατηγενεντης η της κνισσης, κατη την ανωτητη κατω θετηρεχότον, κατη οινει οπαρεπητηριο δεσποτην τη γαστρι λειτουργεωντον. παντος πο- τε κατη οι Φορολογοι της Εποχης ειναι ελλογειατη μηρον οπιζεπεντι. Σωτη πναδικην εσαι κατη η γαστρι, τη σημαν-

πειονθω ήμιν πειθημερεις σπονδας, η αει απαιτησον κα- γδεποτε ληροντα, η λαμβανοντα σημερον, κατη αιτον Πε- λαιανθετη. [Sitieium famulis requies a perpetuis & laboribus qui tibi per totum annum inferiunt. Dato a respirationem coquo tuo, da oculum mensuram appa- ratori, quiescat manus oscillatoris, sit aliquando re- spiratio variorum bellatorum ac cupidiarum archi- tecto. Conquiescat tandem ipsa domus ab infinitis tumultibus, a fumo, a nidore, ab his qui sursum deo- sum curvantur, ac ventri velut imperio dominare mi- nistrant. Proclus etiam tributorum exactores sibi ob- noxiis pauli per concedunt liberratem. Det aliquan- tum vacationis & venter ori, pacifatur nobilium & quinque dierum inducias, qui semper alioqui flagit, & nec viquam definit, dum quod accepit hodie, cras obliuiscitur.]

QVÆSTIO II.

Cur ductuS in deSertuM?

S. I. **V** Atiae cause à variis adferuntur, quæ cum pa- varie ca- sum apud omnes interpres inueniantur, vt se soli- nostrum Salmeronem, Maldonatum, Baradium, Vin- nū, sedu- centium, Soarez in q. 41. partis 3. Tom. 2. relinquunt. Verum unica est, quam scriptura adducit, causa. Ut pte- tentaretur à Diabolo. Tē περεγένεται, tentandi gratia, qua forma loquendi tam vultur Syrus ΣΥΡΙΟΝ de- nethasse.

Veruntamen rationem eam multi mirantur. Iren- e-nim ex proposito & alteri offerre tentandi occasio- Dare eam, malum esse videtur. Qui enim agit, vt homini fuisse occi- sione peccandi, eumque peccare de- li malum derat iam sane peccat, nec igitur dæmoni occasio, seu videtur. incitamentum ad inferendam tentationem dari o- porret. Velle enim alium peccare, peccatum est.

Respondent facile Calumiani: Deum velle, de- cernisse, vrgere, subire, armare dæmonem, vt tentet. Verum nobis de Deo pie sentiendum est, & loquen- Deus non dum, præstern cum videamus moderatores ab illi vult mali, quoque recessisse, vt fecerunt Arminiani in Bataua, non dissi- aliique in Britannia.

Nota est responsio S. Ambros. lib. 4. in Lucam. Chrysost. hom. 13. de permissione esse intelligendum. Decreuit enim tentationes Deus permittere, ob in- fuisse bonum, quo nec dæmonem incitat, nec prouocat. Hanc sequitur Tom. 2. 3. p. q. 41. lect. 1. Soarez, alii per- multii. Alii ramen iusti in deSertuM, vi se tentandum præberet, & vincere, Maldonatus aut prouocare dæ- monem, vi in se insilret. Diversum illi finem, & in tentationem esse iudicant. Nempe Christum vidisse diabolum tanquam leonem rugientem circumire, o- rit in loco innem nocendi occasionem quarere, in deSertuM au- tem prof. Etum vt ibi singulari certamine superaret, vinceret. non potenti, sed humilitate, & iustitia. Areti mali aucto: si non mala est interpretatio. Ut tentatur, hoc est, tentatus declararet Satane, quid posset? quid esset? quid illi esset ab hoc Christo expectandum? Ita quoq; D. Thom. 3. p. q. 41. art. 2. ad 2. Dupl. ait, occisionem tentatio- ni: Vnam ex parte hominis, cum aliquis peccato se propin- quam facit, occasiones non evitans, altam ex parte diaboli, qui semper inuidet ad meliora tendentibus, vt ait Ambros. & talen tentationem non vitandam. Nam reuera ea oc- casio præstata nec plurimum, nec grauiorum causa cri- minum est. Vt si quempli capitalis inimicus abique Clam in- intermissione infester, claim, palam, mortem machi- diantur, non censebitur ille occasionem dare peccati, apertu- pte uocatela. qui in apertum campum procedit armatus, vt pu- gniare licet, & vincere; sic enim victoriam facili- rem, & spectacularem sibi efficiet, & familiæ secu- ritatem præstabit. Itaque cum eum Satanas tenta- re semper conaretur, deinceps eum in deSertuM, Deo, ange-

sicut per easdem sex dies, & totam quadragesimam a nono usque ad vesperam. In quibusdam vero locis quintam solum ilu-
lcescentem vigilant in profabatum ac Dominicam. In aliis
autem locis, cultus diuinus dispensationis mysterii in quinta sit,
hora nona, & sic cessat, permanentibus ipsis in eodem secessorum
est. In aliis rursum loca non sit cultus diuinus dispensationis
mysterii, nisi solum ilucentem Dominicam, quando ipsis dimit-
tit circa gallicinum in resurrectionis die ac secessitate, magna
illa Paschatis dies, velut statutum est.

Falluntigur qui Telephorum faciunt auctorem, ille clericis aliquot dies adiecit, non instituit. Vide Hier. in Isa. 58. Augustinus Serm. i. de mysterio ieiunii quadragesimalis. Omne vitæ nostra tempus, stadium quod-
quadragesimam debemus putare virtutum & ad celeste bracium tota vir-
tute contendere. Sed hoc præcipue in quadragesima diebus im-
seruandum plenum est, qui abstinentia & ieiunium dedicat tantum nobis
ad virtutem animi conseruant, quantum & de corpore voluptu-
tem decerpunt. Est autem legitimus numerus iste ieiunii, &
qui in Sanctis celebratur exempla. Moyses legem accepturus a
Deo, quadraginta dies ac noctes absque cibo potuque transgit, &
ad suscipiendam voluntatem Domini, ieiunium preparatus
est. Heliæ post quadraginta dierum ieiunium, curru igneo ad
superna colorum de hoc mundo translatus est. Ipse quoque Do-
minus ac Saluator noster 40. diebus ieiunus de Diaboli tenta-
tionibus triumphauit, ut ad predicationem Euangeli iam victor
accederet. Merito vero & nos hunc dierum numerum custodiore
debeamus ieiunium, quem per talia exempla legitimus consecratum.

Quid igitur hac in causa, vel Episcopos posteriores, vel Theologos Scholasticos, Monachosque cri-
minum arcunt, lis illis est cum vetustissimis, & san-
ctissimis Christianæ fidei antistitibus, quos contra iu-
dex ecclesiæ actionem non dabit. Et idem. Sed &
illa est in quadragesima diebus grandis utilitas, quod dum & a
licitis abstinemus, magis ac magis admonemur illicita vitare.
Qui non abstinemus nos a carnibus quibus alii diebus trii licet:
qui nos abstinemus a vino quo moderate vti licet: qui ergo ista
vitamus quo aliquando licet, in primis pescata fugiamus,
qua omnino ninquam licet. Itaque si volumus bene ieiunare
i cibis, ante omnia ieiunemus & a vino.

De Chrysostomo, aliquique taceo; atque in hunc
modu concluso. Patres antiquissimi de yirato in Ec-
clesia ieiunio quadragesimæ obscurando loquuntur, ab Apostolis traditum affirmant, nemo retro vlo sa-
culo eos reprehendit. Hanc consuetudinem, & legem

Nemo pa-
tres ieiunii Ecclesiæ confirmat Cataphrygum seu Montani heres-
predicantes sis que anno 173. tempore Aurelii Imperatoris incep-
tit, ut etiæ Euseb. in Chron. ad Epiph. hæres. 48. ad
annum 19. eius initium refert, eum omnes tum Epis-
copi, conciliaque, nouas quadragesimas imperantem

damnauit, vnam solum se tenere tum orbis Catholi-
cæ agnouit. Ex quo consequitur, quod cuncti nunc de

quadragesima contra Ecclesiæ dicitur, contra pri-
mitiuum Ecclesiæ, Martyres, Patres, Episcopos dici;

nos enim quod illi semper tenuerint, quod ab Apo-
stolis traditum esse omnibus Ecclesiæ tradiderunt, se-
quimus, quia in sanum esse putamus dicere, omnes E-

piscopos, doctoresque sedecim seculorum mendaces

esse, & quidem nullo præmio, imo etiam non parua

pena, quam ieiuniorum solet adferre molestia. Ne-

mo certe Ignatium, aut Clementem l. 5. constit. c. 12.

mendaci arguit, ut & inquit, vñv φυλακτειν εις ει-
της τεος αερογενεις μηνην οικειον την Εκκλησιαν πατειει-
νη νοειτε. Post quod dies seruandū est vobis ieiunium quod i-

dragesima, quod vita Christi, & legi late recordatione coinet.

His adiungit Iren. Ep. ad Vict. apud Euseb. l. 5. c. 24.

Telephorus, Epist. ad vniuersitos, quoniam postea citabo,

ille enim ad Apostolos refert quadragesimam, sa-
ctus Pontifex anno Christi 142. Anton. Pli anno ter-
tio, potuitque Joannem qui ad Trajanitatem per-

uenit, nouisse. Origenes hom. 10. in Leuit. Habemus

enim quadragesima dies ieiunium consecratorum.

Dionyius Alexand. Ep. ad Basilidem meminit quæ-
dragesimam, cuius ultimos duos, aut tres dies multi
Christiani sine vlo cibo transmittenterent, alii quatuor,
non nulli ad sex usque peruenirent. Euseb. Cæsariensis
c. 16. lat. edit. sed 17. Græca. ος Αγροφερντως Ρ. την Επο-
τελεύτην ηράν, εις στοίχιας, εις Αγρυπνηστον, στρ-
ογγάκις τη τον θεων λόγων επελεῖν ειωθα μη, i.e. Qua poti-
simū in festo salutari Domini passionis, in ieiuniis, & vigiliis
& attentione diuinarum scripturarum celebrare consuevimus.

Hil. can. 5. in Matth. Laodicen. Conc. can. 50. ev. δει Σεπτεμβ-
ερι την περιεργηση την ιερεγησην Εδομηδη, την πειθητην Λειψιανη, πριν αι-
δην την περιεργησην απιμάζειν, αιδη δει πατειαν την πε-
ριεργησην να στενειν ξηροφαγησιας, i.e. Non oportet in Pen-
tecoste ultima hebdomade, quinta die ieiunium soluere, & to-
tam quadragesiman in honore, sed omnem quadragesimam
ieiunare & aridus vesti. S. Epiphanius in hæc. 75. Aeria-
norum, vbi seuerissimum Apostolorum ieiunium
fuisse docet, item in compendiaria doctrina.

Claudam testimonio Concilii Niceni can. 5. αι δι Καθαρι-
στωδος γαλαθων, μια μηνιν την περιεργησην, ιεραπε-
σιον μηροφυλακην αναυομένης, τη δέρμαν καθηρων περιφερειαν
την τριηραν δευτερας δε τριτης μετωπης καρπον. i.e. Concil-
lia vero celebrantur, vnum quidem ante quadragesimam Pa-
scha; ut omni diffensione sublata, munus offeratur Deo purissi-
mum: secundum vero circa tempus autumni.

Quis non animaduertit totum Concilium de qua-
dragesima veluti de re notissima, qua omnes veteren-
tare, loqui? Respondunt igitur nouatoribus nostris,
quod tum Aero adhuc viuenti Epiphanius respondit.
Τις ου μάλιστα θησαυρον την τριτην, ου πατημένην, ου θρωποτην, ου
νυν ένδημητας, ου λευκην ει τη βίω οικλανη, ή οι ταχη ήμερων
μάρτυρες γεροντες, οχυρτες ταχη ήμερων θησαυρον θησαυρον
έκκλησις; οχυρτοι πατειν φορεις ταχη των αιτων πατειων,
τον τε αιτων πατειων πατειων μεμαθητων ταχη των αιτων
των γεροντων πατειων η ιερατισια ταχηλαξεων ταχη των αιτων
πατειων, οχυρτοι η της δειροι κατεχει την άκρην πατειων, οχυ-
ρτοι πατειων. i.e. Quis autem magis de his non sit, bene fe-
datus homo, qui etiam nunc superest, & hucusque in mundo ieiuni-
versatur, aut qui ante nos testes fuerunt, habentes ante nos tra-
ditionem in Ecclesiæ, quiz, etiam a Patribus suis traditum ac-
cepserunt: quemadmodum etiam hi a suis Patribus didicserunt, tradit-
iū, qui ante ipsos fuerunt, quomodo Ecclesia acceptam a Patribus
suis veram fidem usque hic continet, itemque Traditiones.

De ieiunio S. Episcopus loquitur, quod nec illi ab
Aero, nec nos a Calvino, sed veterum exemplo a ve-
tustissimis accipimus.

Duo vero insignia aduersariorum flagitia hinc no-
tare cuilibet promptum est; supradictam omnis Eccle-
siæ veteris contemptricem. Deinde calumniam, qua
quadragesimam & leges ieiuniorum in Romanos
Pontifices, & Monachos, velut auëtores conferunt.

S. 4. Rationes porro quæstantæ auctoritati oppo-
nuntur, infirmæ sunt. Calinus l. 4. infit. c. 12. §. 20. 21.
Non enim sapientia ieiunia Christus (quod fieri oportuit, si an-
niversarii ieiunii legem tradere vellet) sed semel tantum cum
se ad Euangeliæ promulgationem accingit.

Respondeo, non magis necesse illi ut sapientia iei-
nariat, quam ut semel natus fuerit, paup. mortuus, re-
surrexit, cum tamen eorum nos mysteriorum an-
nivm commemoratiōnē in colamus. Cōsequentiam
igitur negamus. Christus non ieiunauit tunc an-
nis, dec ergo nobis ieiunandum. Causam ille edidit,
qui non oportebat filios sponsi, seu nuptiarum ieiunare,
multo minus ipsum sponsum, ablato sponsu Ecclesiæ
ieiunat. Obiectum hinc Dant et Tostianus. Aliud est memo-
riam resurrectionis colere, aliud resurgere, nos memoriam ieiuni-
iū Dominici celebramus, quotidie. Quam velle in ieiuniū id
potius, quam pransi, & lanti. In resurrectione Christi
non anauē, sed semel olim similes erimus, exempla
abstinentia, humilitatis, al arumque virtutum, & ver-
bis celebranda, & motibus sunt exprimenda. Suos
enim

enim ieiunaturos Dominus prædictit, ablati sponso, idque ad eum modum quo ex præceptoris prescripto discipuli Ionaui ieiunabant, ita d. scipuli Christi legi Christiana ieiunatur erant, quæ etiam quadragesima continet, ut iam ex Patribus docui.

S. 5. Nec ieiunat humano more, ut per erat, si homines ad imitationem provocare vellet: sed magis exemplum designat, quo in sui portu admirationem omnes rapiat, quam ad emulandi studium omnes exciteat.

Respondio. Christum ieiunare ut hominem Deum, nos vth homines. Non ad equalitatem, sed aliquam similitudinem. Eadem in via sed magno intervallo. Omnis in tatio ad certe exemplarum est umbra quadam. Fidelium caritas, prudentia, castitas, fortitudo, illis ipsius edemptris virtutibus collata, longius ab eorum perfectione absit, quam abstineat in vnius de eis, à ieiunio quad aginta dicunt & non cito. Hic quoq; Teste in surgit, nec preterius verbum, & nos ea conari, que plane sunt immutabilia. Nec igitur eius imitanda Christi mansuetudo, modestia, perfectio. Omni enim creature in imitabilis est perfectio creatoris. Iam o im item illam decidit Nazianz. orat. 40, de Baptismo. οντος (χριστος) μηρον τε της πεντης, καις τε της πεντης την τεντην οντος, ει μηρον την αυτοπτηρον των καισαρων οντος. i. Christus paulo ante tentationem ieiunauit: nos ante Pascha: ieiunium vnum idemque est; at vtriusq; temporis non parua est differentia. Et paulo post: ρητος ει μηρον τε της πεντης, θεος δι λου, καις τη διωκσι της πεντης, &c. i.e. Iam ille toto quadraginta diebus à cibo abstinevit; vtrpote Deus: nos autem ad virium nostrarum modulum ieiunium attemperauimus, &c. Imitatio igitur ieiunii non eo tendit, ut pares Christo simus, quod est stolidæ arrogantiæ, sed ut conformes sibi Dei, castigantes corpus nostrum, & desideria carnis extinguentes.

Sequuntur Christum nostro more, ut ieiunio egentes, cum ille non egeat, nec suo, nec nostro: legem etiam Christi in carmine de silentio idem Nazianzenus agnoscit.

Ειναι οπίστας οὐδηποτε, θεος Βροτος πατέρας
Μησιν αγωνιστην, οις κε θάνω Βιοτρ
Ημαρι τεσαρεγνωντα, νόμοις χριστος θεοτης,
Εύτε κατηγορηθοις τοιμαζον έντονος.

Quando carnem vinci, mysticam vestimenta eis qua sunt secundum humanitatem passionibus Dei ferens, ut mundo mortali quadraginta diebus legibus Christi Domini, mortis mundata corporibus medicina venit.

S. 6. Denique non alia est istius ieiunii ratio, quam eius quo defunctus erat Moses, quem legem in manu Domini acciperet. Nam quum illud in Mose editum est, et miraculum ad stabilendam legis autoritatem, non debuit in Christo prætermitti: ne Legi Euangelium cedere videatur. Atqui ab eo tempore nemini inquam venit in mentem, prætextu imitationis Moses, talem ieiunii formam in populo Israelitico erigeret. Nec nullus ex sanctis Prophetis & Patribus id sequitur est, cum tamen ad omnes pias exercitationes latius animi ac zeli haberent.

Respondio. Hominis aut imperiti, aut malevoli esse hoc argumentum. Quis enim id conscripserit? Moses in monte ieiunans exemplum non est secutus Israel, nec ergo nos Christi sequi oportet? An igitur nos nulla in re le qui Christiani possimus, nisi in qua Synagoga secuta est Moysen in Mosis facta & Israelitarum; Ecclesiæ, & Christi leges præscribunt? Moses in domo Dei servus erat, Christus filius, conseruatum in signum serui non gerunt, sed imperatoris; imperato enim sequimur milites, cuius mandatum tradit tota vetus Ecclesia, conseruus sua ieiunia non imposuit Israelitis. Christus quadraginta dierum ieiunium conseruauit.

S. 7. Diversitas ieiunii fuit, inquit Caluinus, non

ergo ab Apostolis, aut Christo: quin ipsum audire præstat: Quanquam in modo ieiuniū mira tunc erat diversitas, ut resert Casiodorus ex Socrate historie sua libro nono. Romanum enim, inquit, non nisi tres habebant septimanam: sed illis continuo erat ieiunium excepto die Dominico, & Sabbatho. Ilyrici & Graeci sex: ali⁹ septem: sed ieiunium per intervalla. Nec minus in ciborum discrimine distidebant, ali⁹ non nisi pane & aqua vescabantur, ali⁹ addebat olera; pisticibus ali⁹ & volatilibus non abhorabant: ali⁹ nullum habebant in cibis discrimen. Huius etiam differentia meminit Augustinus posteriore epistola ad Ianiarium.

Respondio. Diversitas in quadragesimam ostendere, vere eam fuisse obseruatam. Augustinus. Ep. 86. ad Casulanum. Ieiuniorum esse in Ecclesia varietatem, quia non inuenimus certum diebus ieiunia præcepta, addit vero, In his rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, vel instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Epist. 119. Quadraginta sane inquit ieiuniorum habet auctoritatem. In diebus aliquo est & nunc varietas, atque etiam ciborum delectus. In quo illud Augustini seruandum Ep. 86. ab Ambrofio sumptum: Ad quamcumque Ecclesia venerit, eius merem seruare, si pati scandalum non vult, aut facere. Ita & Epiph. huic varietatis meminit in compendiaria doctrina. Porro quadragesimam ante se Austeria vespere dies sancti Paschatis, similiter seruare solet eadem Ecclesia, in ieiunio perseverans, Dominicus vero omnino non, neque similitudinem in ipsa quadraginta. Ceterum per sex dies ipsius Paschatis, omnes populi in sicciorum eis perseverant, pane inquam, & sale, & aqua tunc videntes ad vesperam. Sed & pietatis studiosi duplas & triplas, ac quadruplices transmittunt, & aliqui totam hebdomadam, usque ad gallicinum Dominica illuc scilicet, vigilias autem agunt per sex.

Magnum diversitatem requirunt, regionum, ciborumque diversas vires, hominum temperaturæ, contundentesque erant & quædam quorundam consuetudines non in bonæ, eorum qui partem aliquam quadraginta ieiunabant, altam minime. Quid in iusta aliqua legi soluti, alii legē prævaricantes. Chrysostom. 16. Επος ανταντον επολατη την τεσαρεγνωτιν, ποτας εναστος εδουδας ενεστε υπερ επιθετου των μηδ, οτι δω, τον δι οντες, τον δι των πατων ενεστεντων εδουδας. Consuetudo omnibus estrogare per quadraginta, quod quisq; septimanas ieiunari, & audiare licet, hos quidem duas, illos tres, alios vero omnes.

Faciebat hoc humana infirmitas sibi indulgens: quales illi, qui apud eundem Chrysostom. hom. 18. de ieiunio, fere finito gaudentes ita loquuntur. Ειποντο μηδ, ενεργησαντο, ιδαπεντη της νηστειας το ημιον. Vici mus, superauimus, ieiunii dimidium absumptum est.

S. 8. Secuta sunt, ait Caluinus, deinde deteriora tempora, & ad prepostulum vulgi studium accepit Episcoporum tum doctos & insititia, & ruditas, tum libido dominandi & tyrannicus rigor, sanctos das. Late sunt impia leges, quæ conscientias existibilibus vinculis minantur. Interdictus carnium esus, quasi hominem contaminare. Addita sacrilegia opinione alia super alias, donec in profundum omnium errorum venimus est.

Respondeo. Quædā ex hisce per calumniam nobis imponi, quædam esse pugnatorum errata. Hæc corrigere ad pastores pertinet, illæ mihi refutandæ sunt.

Calumnio est Episcoporum tyrannidis latu de ieiunio leges, nisi Apostolos, Martires, sanctissimosque se sancti viros tyrannidis a foculare liberat, quemadmodū Franciæ quidam hæreses Baptistarum. Vnde nunc Ignatius, & Episcopus Irenæus, Athanasius, Concilium Nicenum, Basilius, tyrannidis Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, alii tyrannidis, & iniquitatem minatione accusantur. Episcoporum vel inde liquet, quod antiquissimum in ieiunia severiore disciplina seruata sunt, atq; ut in moribus sentimus, & caritate, tractam in abstinentia rigore non nihil laxatum est; donec omnia hæresis deiecit. Quis Ambrosius tyrannidis arguit Se. m. 23. dicentem.

Episcopi de Non enim si fratres, leue peccatum est, fidelibus indicatam Quadragesimam a Domino, non ieiunare, & ieiunia, consecrata miserant, ventri voracitate dissolue. Scriptum est, Qui dicit se in Christi potius quam somere, debet facit illi ambulator & ipsi ambulare. Si vero strinxerit, Christianus esse, debet suad Christum, facere. Ille qui peccatum non habebat, Quadragesimam ieiunavit, tu non vis Quadragesiman ieiunare, qui peccas? Ille, inquam, peccatum non habebat, sed prohostis ieiunavit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro teesciente tu prandies. Cum Salvatore pro te ieiunante tu reficeris Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indicum violare ieiunium.

Et Sermones 36. Deuotionem sancte Quadragefimae predicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus hunc quadragefimam numerum non esse ab omnibus constitutum sed diuiniter consecratum: nec terrena cogitatione inuenimus, sed celesti maiestate praecepimus. Ille igitur non humana libertas, aut electionis, sed diuinæ præceptionis esse obseruantiam ieiunii quadragefimalis, consentiente tota illa Ecclesia iudicavit.

At Sermone 23. demonstrat criten esse violare
Ne vna quad. agesimam. *Vna* ostendens nobis ita nos hunc numerum
quidem ie- integrum ieiunare debere, vt quia totam Quadragesimam
iunii dies complecti non possumus solido & vno ieiuno, vel quotidiani
omittenda. eandem sine intermissione ieiunis celebremus, vt si quisquam
vnam diem abstinentio pretermiserit, totam Quadragesimam
violariet & propter modici temporis cibum magni fructum la-
boris amiserit.

Non ergo libidine dominandi, sed conscientiâ, amore disciplinæ ieiunia Episcopi & seruarunt, & aliis prædicarunt.

Cibus non contaminate. At interdictus carnium iesus, quasi hominem contaminaret Agnosco Iouinianum nostrum, & veterem calumniatorem, cui iam olim respondit pro nobis Augustinus Serm. 65. de tempore. *Cessent lauaca, vina, vel carnes, non quod Dei creaturam iudicemus esse mandanam, sed quod toto anno nobis viximus, saltem vel paucos dies vivamus Dominum.* Et 1.30. contra Faustum Manich. c.5. *Christiani non heretici, edomandi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quod illa esse immunda credant, non solum a carnibus verum a quibusdam etiam terra fructibus abstinent: vel semper sicut pauci: vel certis diebus atque temporibus, sicut per Quadragesimam fere omnes, quanto magis quisque vel minus seu voluerit, seu potuerit. Ex quo appetet, a delicatissimis, & succulentis fructibus quodam in Africa abstinet.*

Lautitia, §. 9. Pergit Calvinus: *Ac ne prauitatis omnium ac, teretu in pfectissimo abstinentia prætextu cum Deo lucusatio, dere eceperunt. Nam in exquissimis quibusque de-*

„, sicut copertus. Nam in exequiminiis quod arceat
„, lititis laus ieiunii queritur. nulla tunc lauti a suffi-
„, ciunt. nunquam maior ciborum vel copia vel varietas
„, vel stauritas. Intali actam splendido appa:atu purant
„, se rite scriuire Deo. Taceo quod nunquam fecimus se
„, ingurgitant, qui volunt habe: i sanctissimi. In summa
„, his summissis est Dei cultus a canibus abstinere, & illos
„, exceptis affluere omni gener lauditatum. Rursum
„, haec ultima est impietas, & vix morte expiabilis, si quis
„, in nimum laridi aut rancidæ carnis cum pane eib:at.

Calu-
mnia. „gustauerit. Narrat Hieronymus iam suo l^eculo quo-
„,dam extitisse, qui talibus ineptis cum Deo luderent:
„qui ne oleo vescerentur cibos delicatissimos vs dique
„,aduehi sibi curabant: imo vt natura vim inferrent, ab-
„,aqua potu abstinebant, sed staues forbitemulcas fie-
„,ri sibi curabant, quas non ex calice hauriebant, sed
„,concha. Quod vitium tunc in paucis erat, hodie vul-
„,gare est inter omnes diuites: vt scilicet non alto fine
„,teiunt, nisi vt l^uctus n^otidiusque epuleatur. Sed
„,nolo multum verborum profundere in re non adeo
„,dubia. Hoc tantum dico, cum in ieiuniis tunc in o-
„,mnibus alii disciplinae partibus adole nihil teat, nihil
„,synecii, nihil bene compositi, ac ordinati habere Pa-

pistas, ut superbiendi occasionem ullam habeant, «
quasi aliquid reliquum sit apud illos laude dignum.] «

Respondeo. Abusum lauditiarum, qui in diuitiis est, omni nos tempore damnare. Si quis laudem ieunii ex abstinentia, austeroque vietu querit, iam mercem suam recepit; si ex lautiis culpis, pœnam sibi contumaciam in ieiuniorum memoriam ab Ecclesia semper minat.

Neque sumnum Dei cultum esse dicimus carnis
bus abstinere, nec ultimam impietatem frustum ran-
cidae gustare carpis. Hoc quicquid nobis imponit, de bonitate
sua causa desperauit, quam non nisi mendacio defen-
non simus posse agnoscat. Cetero vnum ex omnibus rerum Ec-
cllesiasticarum tractatoribus, qui ista doceant: si nullum tutu opa-
dere potest, res sorbendum est mendacium, quo apud
imperitos nos inuidiosissime traducunt. Nec ad li-
bros modo appello. Ex vot Catholicis doctis, indo-
cis, addo etiam improbis, vel vnum producent, qui
hanc se fidem didi, esse fatentur.

§. 10. Bullingerus in hunc locum sicut & Aretius imitationem Christi valde oppugnat. [Stultum est, "leuius inquit Aretius, id affectare quod ferre non possis, ad his trah quod vocatus non sis, impium vero simulanter, & hy- pocritice id vt histrionis quipiam ex triuio, imitari; quid enim ieiunium nostrum cum hoc Christi habet simile nisi histrionica[m] prandemus vt cena locum non re- ponat: p[ro]scibus instruimus mensas, vt ne Ap[osto]lus quis- p[ro]iam desideret carnes. "

Et Bulling. [Quod si responderitis prætulisse nobis " dominum continentia abstinentiae & sobrietatis " exemplum, per placere responso; nam verum dicitis: " at sobrietatem oportet nos præstare, non quadraginta " duntaxat dies, sed per omhem vitam nostram atque " singula vita nostra momenta. Et hic velle omnibus " regionibus & hominibus eandem ieiunii, id est, so- " br etatis in ciborum & temporum delectu formam " prescribere, est prorsus despere. Nam pro ratione ce- " li diaeissime affecta sunt corpora hominum, & idem " cibus diuersae complexionis homines non ad eadem " incedit studia. Piusimum ergo, commodissimum " quærum " vilissimumque fuerit Ecclesiæ, si omnes vbiique do- " ceant sobrietatem & abstinentiam, leges autem de ci- " borum delictu, & de statis temporibus præscribant " nullas, sed liberum cuilibet regioni a homini permit- " tant abstinere ab illis maxime, à quibus ipse sibi peri- " culum integratam suæ immunitate sentit, & eo præfertim " tempore quo maxime insolens citro.

§. II. Bull. nigerus de varietate perit, ut ex variis libertum, ex libero symposium faciat. [Quo accedit, inquit, quod pfectum patrum seculo tempera Apostolotum mox in scuto, nullas certas de lectione

Varia
ties
rum.
leges latas esse constat. Nam Irenaeus apud Eusebium
in Ecclesiast. histor. lib. 5. cap. 24. Non solum, inquit,
de die Pascha agitur controvressia, sed & de ipsa specie
ieiuniorum. Quidam enim putant vno tantum die
obseruari debere ieiunium, alii duobus, alii vero plu-
ribus, nonnulli etiam 40. ita ut horas diurnas nocturnas
nasq; computantes statuant. Et quae sequuntur. Scri-
psit autem hæc Irenaeus anno 199. natiuitate Domini
199. sicut indicat Eusebius in Chronicis. Porro can-
dem diuersitatem dierum ieiunii durauisse in ecclesia
adhuc Theodosii junioris Imperio, qui Constantino-
polimortuus legitur anno Domini 453. testis est So-
cates Constantinopolitanus historicus Ecclesiasti-
carum rerum Græcus, qui delectum quoque ciborum
in ieiunando vi dierum disparem prorsus extitisse hi-
scer verbis testatur: Sed etiam ciborum abstinentiam
non similem habent, nam alii omnino ab animatis
abstinent, alii ex animantibus pisces solummodo co-
medunt, quidam cum pisibus vescuntur & volatili-
bus, dicentes hæc secundum Mosen ex aqua habere
substantiam. Alii vero etiam caribus & ouis absti-
nere noscuntur, quidam siccis tantummodo pane ve-
scuntur. Alii neque hoc. Alii usque ad nonam ieiun-
antes horam, sine discretione ciborum reficiuntur:
& innumeræ confuetudines apud diuersos inueniun-
tur. Hæc legere est apud Epiphanius sine in Tripart.
historia libro 9. cap. 38. Atque idem ille Socrates
suam elegantem quidem & piam super hac diuersita-
te sententiam subiiciens dicit, Et quia lectione nulla de
hoc invenitur antiqua, puto Apostolos hoc singulo-
rum reliquise sententia, ut viuus quisque operetur
non timore aut necessitate quod bonum est. Hæc So-
cates. Proinde pecuniam in libertatem Christianam,
quicunque tandem preceperunt & certis legibus cir-
cumscripti erunt ieiunia Christianorum, quæ omnino
debent esse libera non tamen licentiosa. Apollonius
quidam scriptor vetustus & ecclesiasticus, in Monta-
num hæreticum scribens, Hic est, inquit, qui docuit
nuptias solui, & qui ieiuniorum leges primus impo-
suit. Author Eusebius Ecclesiast. historia lib. 5. cap. 18.
Vetus itaq; voluit libera esse Ecclesiæ ieiunia. Ean-
dem libertatem defendent redactam quicunque fue-
rint fideles Ecclesiæ ministri, reducere conabuntur
vbi libertas illa legibus oppressa iacet.]

Respondeo. Id conatum olim Aerium & Iouinianum,
vt libera, vel nulla essent ieiunia. Aerium sic lo-
quentem Epiph. hæres. 75. inducit. Sed neque ieiunium,
inquit, erit ordinatum. Hac enim Iudaica sunt, & sub iugo
seruitur. Iusta enim lex non est postea, sed patricida & ma-
tricida, & reliquias. Si vero omnino vole ieiunare, qualem-
cumque eligam diem à me ipso, & ieiunabo propter libertatem.
Vnde apud ipsos studium est, ut potius in die Dominica ieu-
nent, quarta vero & pro sabbato edant. Sape vero etiam quar-
taveiuntur, non ex statuto, sed ex propria, ut inquit, volun-
tate. In diebus autem Paschatis quando apud nos sunt humi-
dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum fæsus, preces, vigi-
lie, ac ieiunia, & omnes animalium salutes per sanctas affli-
tiones: ipsi à summo manu obsonantur, carneque ac vino ve-
nas suas expletas cachinnantur, ridentes ac subfannantes eos,
qui sanctum hunc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt.

Eum Epiphanius refutat ex Apostolica institutio-
ne. Augustinus hæres. 82. Iouinianum eadem de cau-
sa damnat. Et Sermones 62. hortatur ad ieiunium tan-
quam ieiunium. Rogo vos, fratres charifissimi, & admoneo, ut
in isto legitimo ac sacratissimo tempore, exceptis Dominicis die-
bus, nullus prandere presumat, nisi forte quem ieiunare insi-
gnitas non permitti, quia alii diebus ieiunare, remedium est,
aut premium: in Quadragesima non ieiunare, peccatum est.
Alio tempore qui ieiunat, accipiet indulgentiam: in quadra-
gesima qui non ieiunat, sentit penam:

Irenaeus igitur non de dierum omnium, sed de con-
silio Conzen in Ewang. Tom. I.

tinuacione ieiunii loquitur. Quidam existimant v-
num diem oportere se ieiunare, quidam duas, quidam
plures, quidam quadraginta horis diurnis & nocturnis
metiuntur suum diem. Etnunc quoque manet si-
milis discrepancia, quidam hora vndecima coenant,
vesperi abstinent, alii in vesperum ieiunia producunt.

Alii varietas ex eo fuit, quod Græci quinquagesi-
mam, latinis quadragesimam ieiunarent. Graci enim
die Sabbati non ieiunabant, ideo vnam septimanam
compensando ieiunio addebat. Sic intellig. Cass.
coll. 21. c. 27. Amb. Serm. 34. Eodem modo Basilius
dicit: quinque dies ieiunandum, scilicet in hebdomade
sima quadragesimæ, quia Græci die Sabbati non ieiunabant. *daorum.*

Ad Socratem quod attinet, Bellarm. lib. 2. de bonis
oper. cap. 15. & Baron. T. 2. anno 5. fraudis eum accu-
sant, Nouatianus enim & Aerianus, ieiunii osor de
Romana Ecclesia falsa scripsit: quod constat testimo-
nio aliorum scriptorum, vi Cassiani, Leonis, aliorum.
Bellarmius tamen corruptum codicem arbitratatur.

S. 11. Alii, quæ adfer Caluinus, ceterique eriam,
plus vanitatis habent. Christum ieiunasse, non ut docu-
mentum temperantia daret, sed ut plus auctoritatis haberet;
ita Calu. hoc loco. Scindi Euangelium, quia eius sigillum
sit ieiunium.

Respondeo. Christi ieiunii varias causas adferri. In Christi
Vnam esse, vt nobis non modo sobrietatis, quæ omni ieiunio ex-
bus hominibus semper tenenda est, sed etiam labrum absti-
tio abstinencia documentum tradeat. Quamvis mentia.
enim non probem eorum opinionem, qui quadragesi-
ta dies esurisse existimant, vt Caietanus docet; fuit ta-
men ipsum ieiunium abstinentia exemplum. Christus enim fame diuinitus sopita, edendi se voluptate
priuauit, quam cibis allatus erat. Pars autem est
temperantia, sponte se voluptate priuare. Deinde ante
tentationem esurit, & labore ieiunii fortiter tu-
lit. Non enim continuo comedit, sed tentatori obsti-
tit, & in pinnaculo templi, & monte de illo trium-
phauit. Granissimam vero famem fuisse facili argu-
mento doceo. Diabolus enim extrema illius remedia
proposuit, vt lapides in panem conuerteret: atque vt Christis
confessu doceat Caluiniani, fidem eius oppugnaret, mesnon ci-
viti se à Deo desertum fame moriturum Christus me-
to sedata: tueret. Hæc autem tentatio efficax non erat, si medio-
cris erat esuriei molesta, facile enim itinere aliquot
horarum in caltorem deserti partem proficii po-
tuisse, cum solitudines illæ in Iudea minime spacio-
se sint, & cultis oppidis hinc inde non infrequentes.
Magnam igitur famem ferendo, qua ad desperationis
occasione Saran vtebatur, ieiunare nos docuit.

Quod vero ieiunium sigillum Euangelii esse affe-
rit, valde hallucinatur, nondum enim scriptum erat,
nondum prædicatur Euangeliu, nedium obsignatur.

S. 12. Denique peculiari modo nos Caluinus ac-
cusat, quod meritum ieiunio tribuamus, l. 4. inst. c. 12.
S. 13. [Alterum malum huic affine summopere cauen-
dum est, ne pro opere meritorio, aut specie diuini cul-
tus censeatur. Nam quū sit res per se media, nec quic-
quam habeat momenti, nisi propter eos fines in quos
respicere debet, perniciofissima superstitione est, con-
fundere cum operibus à Deo mandatis, & per se ne-
cessariis, non alio respectu. Tale fuit olim delirium
Manichaorū: quos dum refellit Augustinitis satis cla-
re docet, ieiunium non nisi ab iis quos dixi finibus æ-
stimandum, nec Deo aliter probari nisi eo referatur.
Tertius error non adeo quidem impius, periculosus
tamen, tanquam vnum ex præcipuis officiis morosius
ac rigidius exigere, ac immodiis encomitis he extol-
lere, vt homines se aliquid eximium facile putent
quum ieiunauerint.]

Respondeo. De bonorum operum merito, alios ieiunii ali-
esse, & ex aliis scripturis locos. Etenim hoc ieiunio quod est

F. cum meritum.

cum aliis operibus commune. Vno verbo rem absoluam. Sacrae virginitatis nuptias coquunt, aut amore casti gandi corporis, abstinentibus a vino, vel carnis, nil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Iouianianus est. August. de dog nat. Eccles. c. 7.

Ieiunium an cultus Dei sit? nec ne? forte si nos illi velint intelligere, controuerter finem habebit. Nam primo negat Caluinus, esse opus a Deo praeceptum: nos in genere praeceptum concedimus, ut Aug. st. Ep. 86. ad Casulatum. Caluinum ex ipso conuincimus. Ceterum ex sententia rum, inquit, de ieunio in gen. et non loquitur, quorum pri-

Caluinum nam frequentior inter nos vobis, (modo idem purus) foret. Si praeceptum optat vobis, igitur praeceptum agnoscit: Nam vobis si est, alioquin ne praecepto apud illos *επειδη οντοτητα*, voluntarius, & est *επειδη οντοτητα* Deo ingratus censetur cultus. Ieiunium igitur ex lese

ac natura res media est, ut est eius; Virtus vero exercitum est, cum bonum finem habet, ad ieunandum igitur a vobis virtutibus impellimur. Temperantia, obedientia, religio, castitas, penitentia, ieiunationem prescribunt. Si ieiunias, quia a voto obstrinxisti, cul-

tus Dei est ieunium, quia a persoluere votum est actus

religionis. Si ieiunias, ut carnis libidinem extinguis,

castitatis opus est ieunium, & cultus Dei, sed genera-

rum sumpitus, quemadmodum omnium virtutum opera Dei cultus sunt. Si ieunias, quia Deus praecepit;

obedientia est, insignis Dei cultus. Si ideo quia Magis-

tratus, vel Ecclesiasticus, vel civilis mandauit: ita

quoque obedientia est. Obedientium est magistratus,

Rom. 13.1. In sancti igitur quisquis verum & Christianum ieunium Dei cultum negat: Cultum inquam,

vel stricte acceptum, si ex religionis imperio, norma-

que procedit, vel in genere, si ab alia qualibet virtute

ad corporis piam castigationem mouemur. Ita ergo

ad cibis abstinentium est, ut potiorem rationem vita

spiritualis habeamus, quia de re eleganter, & neuiole

Chrysostomus passim disputat. Hom. 1. in Gen. & 3, ad

populum Antioch. item hom. 4. 6. 10. 18. Qui ergo ista

vitanus, quia aliquando licet; in primis peccata fugiamus,

que omnino nunquam licent. Itaque si volumus bene ieunare

ad cibis, ante omnia ieunemus & a vita.

Denique tertius error; scilicet, morosus exigere ieuni-

gię exige, minor est illo, qui nulla exigit, nisi cum nihil

quod edas, superest, ut supra vidimus fecisse Illyricum.

Nec multum abesse videatur Melanchthon. Duplex

ille ieunium facit. Primum cum sobrie sumitur cibus. Al-

terum cum nihil omnino, vel parum admodum sumitur. Eius

causa tres adfert: Si deest cibus, si deest appetitus, si fas-

tidum omnino cibi fecit moros. Quae si rata sunt, verendum

non est, ne Caluiniani in exigendo ieunio sint morosi.

Imo dolendum eos in deferendo ieunio tam

esse faciles.

VERVS 3.

Et accedens tentator dixit ei. si filius
Dei es, dic ut lapides isti panes
fiant.

QUESTIO I.

Quando tentator accessit?

§. 1. O rigenes hom. 20. in Lucam, totos quadra-
ginta dies nocteque tentasse existimat. Ple-
rius nunc primum accedere, opportunam sibi Christi famem arbitratum. Quia enim parte infirmum putabat Christum, irrupit, circamie at dies omnes vte-
lio, adiutum frustra scrutatus, nunc aduersa, periculosa, & malisuada fame, corporali specie accedens tentat, ut si homo sit, ad peccandum inducat, si Deus, id
ipsum cognoscat. Audierat voce uolt baptismum de eo testan tem, t. si moniumque Ioannis, mirabatur
tot dies sine fame transactos; at nunc vbi more homi-

num grassari famem, suetumque, & membrorum exi-
nani ione vidit, Iocum vulnus fore sperauit.

§. 2. Argumento sane valido cum aggreditur. Si fi-
lius Dei est, quid fame cruciaris? vere potest a, vera-
cem ostende Baptisam. Panem ex lapidibus confice.
Hoc si non potes, cum magna sit, nec diutius tolera i
possit famas, moriendum est. Hoc enim in natum esse
non obscurae colligitur ex responsu Christi. Non in solo
panem vnu homo. Quod è diametro non opponitur nisi
illi propositioni. Selo pane iam vivere potes, at quo in media
morieris. Poruit sane luculentam sibi mensam versis in
dapes saxis construere, verum sapientia, pietate, scri-
ptura hostem vincere maluit. Fidem igitur Christi op-
pugnauit. Nec tam hoc impedit, quo minus verum sit, & se-
lit quod multi veterum dixerant, etiam ad gulam in-
briatae Dominum. Falso igitur pretiosos interpretes ac-
cusauit Caluinus. Hic etiam parum firmis argutis iusserunt
veteres, primam enim tentationem dixerunt esse gula, alteram
ambitionis, tertiam avaritiae, sed ridiculum est ad gula intem-
perie referre, si quis famelicus cibum apparet quo gula sa-
tisfaciat. Porro quia in pane lauitas finguunt, ut nimis deli-
catus censi debeat, qui siccio pane, ut nunt, contentus est.

Errat omnino Caluinus, dum existimat eadem occa-
sione non nisi ad vnum crimen dæmonem posse
impelere, de fide, & perfidia, de gula tentabat es-
tientem; imo vero id agbat, ut nimio esca desiderio
ad impatientiam, desperationem, numeroque tentan-
dum concitatet. At ridiculum est in pane gulam esse.
Imo norat mille artifex, nimio appetitu lenticulae. E-
In vilibus fau vendidisse primogenita: & in cibario etiam pane
cupiditatis impetu extra orbitam ferris posse. Quod
multi Patrum docuerunt, & magistrum suum Pareus
docere posset. Lenticulam coxit Iacob, vile legumen, ve-
limentis eius desiderium habuit Esau, ut etiam nomen inde inue-
niret. inquit in c. 25. Gen. v. 30. Pareus. & v. 34. Prebat
temperantia gula, quod fami impatiens tam aside pulicula-
lam rufam appetit, quasi in patria culina osculum haberet
non posset. Cur non igitur Christum de gula, in appetitio-
ne panis in deserto tentaret, qui Elaum in opulenta
domo, inter varia cibariorum genera in certamine de
coitione rufa dicitur?

Nec obstat Christi responsio; nam de fide & spe in
Deum reipondere potuit; quia ad grauius malum
perfidia, quam gula tentatio tendebat. Rectissime
vero de gula tentantem reicit. Quasi dicat. Nihil o-
pus est hic Deum tentare, aut lapidum metamorphosi fide, &
elephantem querere, viuam de omni quod Deus decreue-
rit. Deo cura erit mea temperantia, non sum morte
impatiens, nec profani imitator Esau. Eodem ergo
cleyope vtrunque telum Christus reicit: nam se in
Deum sperare ostendit, cuius potentia non sit pani
alligata, & superesse sibi tolerantiam ad inediæ sa-
tientiam quam diu Deo visum fuerit, fortiter, hilareque
ferendam. Itaque viuere hominem dicit ex omni verbo,
בְּלֹא כָּל מִזְרָחָ פִּי יְהוָה, super omni quod egreditur
de ore Dei, hoc est, quocunque hominem Deus vitam
propagare iusserit, id illi panis instar est, Deut. 8.3. De
omni homine scriptura loquitur. Non agitur hic de
verbo Dei, seu doctrina sacra, sed decreto Dei, à cuius
natu vita pendet, & qui creaturas quas fecit, sustentat.

§. 3. Hic etiam occasionem calumniandi Caluinus
veritatem Satan arripit. [Vnde etiam colligimus, Papi-
stas, quasi facta cum Satana pactione, animas crudeli-
ter exponere eius libidini ad interitum, quum Scri-
pturam maligne suppicientes, Dei populu spoliant
suis armis, quibus solis salutem suam tueri poterant.
qui vero armaturam istam sponte abiiciunt, nec scilicet
Dei schola assidue exercent, digni sunt qui singulis
momentis à Satana iugulentur, qui se inermes pro-
dunt. Nec sane alia ratio est, cur tam importanter gra-
fetur Satan, & passim tam multos abripiat, nisi quia
eorum

Tentator
occasione
vobis acc-
edit.

“ eorum ignauiam & verbi sui contemptum Deus vlc-
“ scitur.]

Debuit scripturarum impius interpolator, depravator, & mutilator nobis hoc conuictum facere, ut scripturam supprimere videremur, cum tamen eius legitimus usus sit apud nos solos.

Nos vero quomodo sumus se ipturam *supprimere*? quam tot *vbique* modis proferimus & expl. camus? Docemus quotidie ex scriptura pugnare cum Satana. Monemus nos *sa* arma ex i*o* queri *sibi* patiantur, vt quibus legi *debebant*, illis ipsi *sug*alentur, dum *arma* tractare nesciunt. Trones huius militiae si ne campiductore, in aciem descendere periculosem ducimus, nec suis a spicis arma imperite mouere, hoc suo proprio sensu scripturis abuti, permitimus. quod nec improbare Calinus potest, qui se *Bucerum* securum esse profiteret in *Enang* liorum expositione, & hunc à *terribilis* adiutum. Si igitur illi non *suo* sensu, sed alieno adiuti *haec* arma tractant, cur nobis idem non licet? Quod si de illis agamus, qui scripturas de fide- liū manibus excutunt, haud facile per nicosos & que inueniemus, atque illi sunt, qui errorem sacris scriptis o- pribus tribuant, quique parum *estimant*, si modo pere- grino tractentur. Calinus id parui fecit, statuta Ge- bennens, pag. 12. 13. edit. 1562. *vitia* ministrorum *inte-* *tolerabili* quādām recensent, vt *ludos*, & *chorae*; alia *tolerabili*, adhibita *correctione* *fraterna*, qualia esse dic t: *pe-* *regrimum* *scriptura* *tractanda* *modum*, qui *scandalum* *pa-* *tria*. Hoc si in ministro tolerabili est *vitium*, quid erit in idiota? Quomodo obuiam ibitur *dæmoni*, modo, quo non est *vitus* *Ch*. *istus* aut *Ecclesia*?

VERSUS 5.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei; Si filius Dei es mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus suis portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.

QVÆSTIO I.

*An Christus re ipsa fuerit in sublime exaltus
a Satana?*

¶.1. **E** Odem argumento vtuntur, qui a iunt, quique negant. Indignum est Christi na estate à Dæmoni peraera vehi, indignus videtur Domini sensibus illudi, vt in eremo confitens, super templi pinna-culum, vel montis verticem sibi locatis videretur: Minus est enim à Satana ferri, quam eius præstigiis obnoxium fieri. Mihi omnino Christus & in mon-tem, & super pinnaculum re ipsa collo catus videtur: nec assentior auctori de virtutibus cardinalibus, qui alter existimat. *A multis ambigitur utrum fuerit hic translatio corporalis: & si de loco in locum Christi transfigurari permisit, eo modo quo Abacuc de Iudea in Chaldaeam translatus est: & Philippus de Azoto in occursum Eunuchi, qui reuertens de Hierusalem, non intelligens Eiam, codicem reuolebat.* Sed quod corporaliter eum diabolus tulerit, videtur inconueniens: quod humeris eius Salvator insederit, & pro vehiculo usus sit quem precipitatem sciebat, ne et ferendum se commis-serit, cuius insidias agnoscet. *Suo itaq; spiritu eum creden-dum est daturum, & in desertum, & super iuniperum, vt vir obi-egum diabolus assumeret ad tentandum. Et si calix quidem in deserto primo sunt tentatio; sed catereas eo modo circumduxit*

Adam Conzen in Euan, Tom. I.

tentatoris astutia, vel circumduci passa est patientia Salvatoris, quo modo Ezechiel cum super flumen Chobar foderet, Hierosolymam raptus in spiritu ciuitatem adspicit, & metitur, & muros, & templum inauratur. Hoc modo super culmen templi Christi erat in spiritu; sciens quid antispiritus affectaret, & bofisse de vanagloria pulsaturo opportunatatem parabat. Hac ille vel Cyprianus, vel auctor sanè veterius.

§. 2. Dicitur translatus, & locatus super pinnaculum *ἀργόν*, Syriac *תְּבִזָּה*, quod non est signum, templo persuale nostris in turribus, cum plana tecta Palæstino-bolus tecti rum aedes hecat. Ut vero huius tentationis occasio fuit, grauitasque intelligatur, historia & descriptio templi cognoscenda, quæ huic rei est necessaria. Altus templi erat 120. cubitorum Ioseph 1.8. c. 2. antiqu. Deinde cochlea erat, quia in superiora ascenderetur, muri crassi undinæ inclusa, ut refert Iosephus eodem loco. Tectum erat è ligno, sed auro tecto. In summo autem, inquit Ioseph 1.6. c. 6. aureis verubus horrebat acutissimis, ne ab insidentibus aubus pollueretur. Huc igitur Christum deduxit Satan, ut vel eum vanæ gloria, ad Deum tentandum induceret, aut ad desperationem adigret. Erat enim in extremo periculo, humanitus loquendo Christus. Descendere per cochlæ non poterat, se extrum ferroque manitam. Si maneret, fame moriendum videbatur; si per ambitum seu peribulum prospiciens, illis qui in subiecta area veſtabantur se ostenderet, non minora se pericula offerebant: iudicio enim sistentibus erat, vbi quæreretur; quis esset? quomodo consenseret, quo fine, quo proposito? suspiciones incendiiorum, furtorum, profanationis templi, minimum hoc effecit, ut ad dirissimas quæſiones admoueretur. Si à diabolo se adductum fatetur, tanquam magus & veneficus cremaretur. Hæc omnia tum proponebantur, & ex se perspecta erant. Hinc tentator domino, ut putabat, in extremo discriminis posito, omnes nervos intendit, ut eo adigeret, ut leſe precipitaret, vel a Deo querendus, vel fane questionum tristissima vitaturus; ut eo modo *ανάρχεια* faceret.

Quamvis hoc dissimulat, de sola fiducia in Deum verba faciens. Quasi illudat & dicat. Tanta in Deum est fiducia, ut ex omni verbo Dei te vivere posse iudes, persta in ea sententia, & te præcipita; quia scriptum est. Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollente. Tam poteris in lapsu sustineri ab angelis, quam absque eis vivere. Et dura te necessitas cogit, hic mactant fames, & mortis; illuc deprehensio examen, contumelias, cruciatus. Hæc erat futura, nisi Christus Deus fuisset, efficax tentatio, cum enim hominem anxiū dæmon agreditur, facile in parte in aliquam trahit.

§. 3. Mitte te deo sum, inquit, *Sæpe* proice, in hebreo est, animam tuam, senum Euangelistū reddidit. Insigne documentum, quomodo occurrendum illis sit, qui scripturā ad perfidiam, aut sceleris abutuntur. Psalmo 9.11. scriptum est. *Quoniam angelis suis mandauit de te, ut custodian te in omnibus viis tuis, in manibus portabunt te, &c.* Ex ea fideles concludunt, in vita nostra, propteris, aduersisque in Deo sperandum, in eius nos tutela esse. At Satan aliud confidens statat; in media pericula, in gladios, & signis illa se prælumptione vnumquemque iactare posse. Pie igitur, pureque scriptura tractanda est; non minora namque prava eius interpretatio, quam ignoratio mala peperit. Nec audiendi heretici in perniciem suam elegia Dei torquentes, sed ex vera scripturā intelligentia respondendum est. Hanc confidentiam imitantur heretici à tentatore mutuati, facetur hoc ipsum Bullingerus in hunc locum. [Cæterum grauissima hac tentatione, multum hodie Ecclesiam vexat atque conturbat Satanas. Nam antequam illuxisset mundo Euangelium, in Papismo vexatum maiores nostros *antiqui*, nunc vbi hæc per fulgorem euangelii dispulsa est, posteros valinducta, de affligit in felicissima *Æra*, quam & scripturis firmores, dem habes, filius Dei es, liberatus à peccato, morte & pit. *vlla* cures bona opera, quibus neque eger Deus, neque iis vitam eternam concedit. His addit multa evidencia scriptura loca, que ut maxime Dei bonitatem erga nos commendant, quæ admodum &c in Psal. 91. fieri videmus. Interea tamen confidentiam non tradunt. Huic tentationi similis est & illa, si electus es prædestinatus Dei eterna, certissime saluaberis, vt ut te in hisce terris geras: neque electionem illam vllis impletabis operibus. His subiunguntur testimonia, Ego cognosco oves meas, & has nemo rapiet de manu mea. Non est volentis, neque currentis, sed Dei misericordia. Hisce multos in eam securitatem inducit, vt de sua salute nihil solliciti in utramque aurem dormiant, fideique libertate pro suis abutantur, non fideles iam, sed homines prorsus confidentes, tandem & Epicuri de g. e. porci.]

Hic fructus est noui Euangelii, quod ignorarunt Patres nostri. Par omnino est confidentia eius, qui se de angelorum adiutorio certus ex alto præcipitat, & illus, qui iustitia, ita Dei, salutis secuus sceleribus indulget. Imo grauior est fiducia in securitatis culpa: Sibi enim non modo ad flagitia animos facit, impunitatis *antiqua*, & certissima persuasione, sed magno etiam impetu aliostrahit.

VERVS 8. 9. 10.

Iterū assumpit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.

Tunc dicit ei Iesus, Vade Satana, scriptū est enim, Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies.

QVÆSTIO I.

Quomodo ostendit?

§. 1. Difficultatis ratio ex Luca ostendit: qui ait omnia ostensa ēt *scriptū* *Ævū*, in momento temporis, quare putant vel imaginationi eius impressissi, vel oculis obieciisse, ut uno momento cum ea cerneret, nec regna modo, sed gloriam eorum: Caluinus factū esse Dei dispensatione, ut Satan illi oculis stringeret, alli in speculo, alli alio modo factum arbitrarentur.

Quod momentum seu *scriptū* appellat Euangelista, non opus est de tempore indubio Mathematis, & subtilitate accipere, sed morali breuitate, eaque quam maxima. Sic enim latini loqui confuerunt.

Quid enim? concurrunt, hora. Momen-
to citius venit, aut vitoria leta. per breu-
tempus la-
sor, sole, calidus
nus h
re ex-

Omnia regna mundi & plaga, & regna demonum, Hinc Romanum opes, classes, exercitus, hinc regnum Persicum. Indicum, & quam paucissimis verbis exposuit, breui tempore. Hec promittit: si cadens adoret, iam palam ad scelus hortatur, ut si faciat, Christum esse non credit: Si renuat, quasi telis suis inuulnerabilem deserat. Cui Dominus iam plane vitor responderet: *Vade Satana: alia exemplaria, quæ habent; omnia me, post me, incorrigitora sunt, aliunde hoc translatum est.*

QVÆSTIO II.

An illis verbis: Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies, excludatur cultus sanctorum?

§. 1. Dicit. 6.13. Non est particula, *μόνων* *soli*, Christus interpretatus est in eum modum, ut perspicua efficit refutatio. Hinc omnes, ut Caluinus l. 1. c. 12. §. 3. instit. Et quoniam Christus Satana in insulatum repellit hoc clypeo, *scriptum esse Dominum Deum tuum adorabis*, non veniebat nominatum in mentem latra, Satan enim non nisi *προσωνύμιο* exigebat.

Bezo non nisi duplum cultum agnoscit, ciuilem, *Cultus* & religiosum, neutrum conuenientem sanctis.

Res quidem clara est, & rem facile verba sequentia. Honor, cultus, adoratio, alia religiosa est, vni soli sacerdoti. Deo, primo omnium principio, omnium fini ultimo conueniens, nulli creature, quantumvis insigni, conueniens. Is honor si cuique defatur alteri, sacerdos idolatria est: non damnatione modo, sed *tristitia* mortis temporaria plectendum. Alius honor, cultus, adoratio, est ciuile, quæ viro forti, bene merito; patri, patre, nulli creaturæ, & in rebus humanis eminentiam. Et hac nisi quidem in re inter nos cœnunt. Nos vero aliud genus honoris, cultus, adoracionis agnoscimus, ab utroque diuersum. Cum creaturam quampiam colimus, adoramus, honoramus non ob ciuilem aliquam excellenteriam, sed ob gratias, & dona supernaturalia. Sic enim in sanctis, frequenter prophetas, & viros sanctos magno honore prosequimur, ob magnas Dei dotes, quas in illis relucere videmus. Honor ille diuinus non est, defertur enim ut creaturis, ut seruus Dei. Ciuilis non est; non enim in illo spectatur dignitas politica, sed spiritualis. Itaque sacerdos alicui loquatur, honorare illum licet, nec tamen honor est ciuile, Dei vnius honorem *προσωνύμιο* vocamus, ut Aug. in Epist. ad Rom. aliū vero sancti distribui solitum *προσωνύμιο*, & interdū eius partem *προσωνύμιο*; non quod nō & *προσωνύμιο* creaturis dicatur, & *προσωνύμιο* Deo; sed quod ea sit in Ecclesia consue-

tu

tudo loquendi, ut ex Augustino docetur in c. 1. ad Rom. Perspicuum igitur est: Veneratione sanctorum atque angelorum a nobis non peccari; quia nec adoratio nem Deo debitur, nec servitutem sanctis exhibemus.
Ad litterat. à Nec est sophisticum commentum, ut Calvinus obicit: quia scriptura docet a sanctis & Deum, & homines adoratos, magna sine dubio differentia adoracionis.
Scriptura & homines adoratores, magna sine dubio differentia adoracionis.
Duo & hoc gen. 23.7. & 27.29. & 33.3 & 49.8. 2. Reg. 14. 4. & 16. 28. & 42.21. & 3. Reg. 1. 16. a iter ergo scriptura verba intelligenda: sunt, cum dicit adoratum Deum, aliter, cum regem. Tamen enim flagitium est, regum honorem tribuere Deo, quam Dei, eis.

Obiicit tamen Caluipus. At qui si incola illa verborum distinctione reiecta Christus ἐγένετον etiam vni Deo vendicat. quo commonetur, res potius quam vocis rationem esse habendam quories agitur de cultu Dei. Scripturā Deum vnum colere iuber.

Verissimum est sane vnum Deum colendum, sed
culture religioso, seu cultu Dei; parentes, & magistra-
tus & amicos Dei sanctos alio cultu afficimus.

Hi vero ipso dæmonie obnitione Caluinus apparet, ille certe, Caluinus constanter obnitione contra veritatem, Christus ἐγενόντος vni Deo vindicat, non omnem, sed eam, qua personæ adoratae sumnum, independentesque dominium agnoscimus. Talem sibi arrogabat diabolus, vel ipso Calu no teste. Nam etsi omnia nostra praesidia, opes, commoda in Dei benedictione constituiimus: tamen nos subinde & pellicium sensu nos demoni distriat querenda Satana subtilia, ac si vnu Deus non sufficeret. unius honoris. Bona autem mundi pars Deo ius & imperium terra abducans, ne exigit. Satanam sibi singit bonorum omnium datorum. Vnde enim sit vi malu attributus, & rapina & fraudibus fere omnes se adducant, nisi quod in Satanam transcribunt quod Dei proprium erat, sua benedictione ditare quos vñsum est? Ore quidem panem quotidianum dari sibi a Deo postulans, sed ore tenus: quia Satanam prefigiunt distribuendis totius mundi diuinitatem.

Satan igitur tanquam Deus προσκύνησον adoratio-
nem postulabat, non ut seruus, non minorem latra,
sed aequalem Deo, si Caluino credimus. At vero προ-
σκύνησον nō soli Deo tribui, sicut nec Hebraum πατέρα
aque in eae re grauissime Caluinum labi, mihi facile
est docere, Gen. 19.1. Lot προσκύνησον pronus in ter-
ram. Gen. 23.7. προσκύνησον τῷ λαῷ & 37.6. & 3. Reg. 1.
16. & 1. Reg. 1.2. & 14.4. & 18.21. & ibidem 28. & 24.20.
1. Par. 21. 21. 2. Par. 24. 17. Illa vero προσκύνησον verita
non fuit, quia omnino alia fuit, ab hac, quam Luc fer-
à Domino ex. git. Hæc de vero sensu huius scripturæ
Augustini sententiâ definienda relinquo. Is q. 61. in
Gen. Excurgens autem Abraham adorauit populum terra.
Quaritur quomodo scriptum sit: Dominum Deum tuum ad-
orabis, & illi soli seruies: cum Abraham sic honoraret popu-
lum quendam gentium, veritatem adoraret. Sed animaduerran-
dum est in eodem precepto, non dictum Dominum Deum tuum
solum adorabis: sicut dictum est, Et illi soli seruies: quod est
Grace λαοὶ σαραπεῖς. Talem enim seruitus non nisi Deo debetur.
Vnde damnatur idololatæ: id est, eiusmodi seruitutem exhibi-
entes idolu, quæ debetur Deo.

Videatur idem de vera religione, c. vltimo.
§. 2. Duo Piscator his in verbis mouet; primum
contra Pontificem, quem ait esse filium diaboli, quia ado-
ratur, alterum contra adorationem carnis Christi, hoc
ad Lutheranos praetice pertinet.

alis vnio diuinae & humanae naturae in Christo, non tollit, aut confundit earum proprietates, sed saluas relinquit. Est autem adorabilitas non minus proprietas deitatis, quam omnisciencia, omnipotencia, omnipresencia, eternitas. Adorandus est igitur Deus manifestatus in carne: sed caro eius adoratur non est. Sic ut ciuiliter adoratur rex in capite gerens coronam vel diadema, ne c sceptrum adoratur. Et pium demum Christum adorare sic leguntur, quum cognoverunt eius deitatem: ut testantur haec exempla: Caeccinati Ioh. 9. v. 35. 36. 37. 38. Petri, Luc. 5. v. 8. Illotu qui viderant lesum ambulante super mare & illud tranquillante, Mat. 14. v. 33. Sanctarum mulierum quae ipsum quasierant in sepulchro, Matth. 28. 9. Apostolorum congregatorum in monte, quum Christus eis valediceret, ibid. v. 17. Thomae videntis cum post resurrectionem, Ioh. 20. v. 28.]

Hæc Piscator miscens vera falsis; Vbi quitos tamē valide oppugnans, qui naturas imperite confundunt. De adoratione humanitatis dixi c. 2: cum de adoratione magorum tractarem. In eo enim erat Piscator, quod carnem vti coniunctam in proprio adorati negat. Recte vero Vbi quitos oppugnat, qui ad Christi maiestatem pertinere arbitrantur, carnem Christi deificatam, omnipotentem, eternam, reali attributorum diuinorum communicatione mutatam adorare.

§.3. S. Augustinus contra Maximin. Arian. l. 3. c. 13:
Hoc ex loco Arianos reprehendit, qui cum dicerent Arianis
patrem maiorem, filium minorem Deum, eum tamen Christum
adorarent. Cum vero non sit dictum, soli sapienti patri: sed adorabant,
soli sapienti Deo. & Deus unus sit ipsa trinitas, multo est faci- Deum ne-
lior nobis huius solutio quoniam: *Et sic intelligamus solum gabant.*
Deum sapientem, sicut intelleximus solum potenter, id est pa-
trem & filium & spiritum sanctum, qui est unus & solus
Deus, cui soli seruire iussi sumus: ne male intelligentes, vel po-
tius non intelligentes, contra hoc preceptum faciat videamur;
quia & Domini Christo ea quae Deo debetur seruire seruirum;

Cum enim Ariani filium interdum Deum dici catabhest, ob sanctitatem, interdum creaturam dicent, aliquando creaturam negant, ut creatura sunt creaturae, tamen adorationem illi tribuebant, & latrariam, qualis vni & soli Deo conuenit. Itaque sibi ipsi repugnabant. Cur vero Christum adorandum esse concederent causa fuit, quod in scripturis, ita manifeste adoratur, ut negare non possent.

Eodem etiam c. 3. repetit. Signanter autem semper ea sola seruitute non debere seruire filio, quæ soli Deo debetur, si filius non est Deus.

VERSUS II.

Tunc reliquit eū diabolus: & ecce an-
geli accesserūt, & ministrabant ei.

Q V A E S T I O I.

Quod ministerium angelorum?

§.1. **V**ictori gratulantur, & plaudunt, ministrantes *Angelorum*
aspe**c**tibili forma, dapes adferunt, alia exhibi- *ministeria*
-bent obsequia, non quod ille alieno ministerio ege- *non necissi-*
-re, sed quod obseruare Dominum illi debebant. *cum tati, sed ho-*
-enim omnia humana solertia decesserit, Deus caelestes *nori mis-*
-illi ex*erc*itum misit, ex quo etiam constat, ante in ipso *sum;*
conflicto angelos abfuisse, vt solus ipse vinceret. Ma-
-gno solatio hoc omnibus fidelibus est, quibus dicitur,
refuisse diabolo, & fugier a robi*s*. Iacob. 4.

VERSUS 12

Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galileam.

QVÆSTIO I.

Quando. & cur secessit?

Ioannes nō §.1. Non continuo post victoriā de tentatione statim in reportatam Ioannes coniectus est in vincula. vincula cō-
iectus est.

Nam alia intercessiſſe constat ex Ioan. 1. 2. 3. 4. Venit enim ad eum Iesuſ, deinde accepto testimonio colligit discipulos, Andream, Petrum, Philippum, laudat Nathanaelē, interest nuptiū, ascēdit Ierosolymam, veidentes eūcū, simul cum Ioanne docet, & per discipulos baptizat. Ioan. 3. 22. Post haec venit Iesuſ, & discipuli eius in Iudeam terram; & illi demorabatur cum eis, & baptizabat. Era autem & Ioannes baptizans in Enō iuxta Salim; nondum enim erat Ioannes missus in carcerem. Tum vero vel admiratione, vel æmulatione discipuli Ioannis monuerunt, plures à Iesu baptizari, omnes ad eum venire. Itaque tum demum Ioannes est coniectus in carcerem, cum Christus iam miraculis claro perfectum testimonium dedit, neque est vīla Euangelistarum dissensio, vt accurate docet S. Augustinus lib. 2. de consensu Euangelistarum c. 17. & 44. & 45.

§. 2. Causa cur Christus secesserit Dominus, apud Ioannem exprimitur 4. 1. *Vt ergo cognovit Iesuſ, quia audierunt Pharisæi, quod Iesuſ plures discipulos facit, & baptizat, quam Ioannes, (quamquam Iesuſ non baptizaret, sed discipuli eius) reliquā Iudeam, & abiit iterum in Galileam. Odiū inī- Causa igitur secedendi, fama apud Pharisæos vulga-
ta, ex ea enim odium, inde calumnia, & apud Herodem accusatio. Nam Ioan̄em oderant; dicebant enim, *demonium habet*. Cum vero Herodē falsum se-
uitiū suā p̄t̄extū obtinēſſet; Ioannem idcirco
cæſum, quod seditionem moueret, cotiōne populi
ad se facta, facile poterat id crimen in Christum etiam
torqueri, vt ad quem maior concursus heret, itaque
Christus non timore, sed prudentia cessit inuidiæ, ne
occasio sumpta cum cum Ioanne cospirasse in re-
gis perniciem calumniaretur, p̄t̄extum cum Ioan-
nes dixisset; oportere Christum creſtere. Seminiū, Christum
desursum esse, de cælo venisse, quia apud Iean. c. 3. v. 28. &
seq. leguntur. Seditionis vero p̄t̄extum sceleri fuisse
adhibitum constat ex Iosepho 1. 18. ant. c. 7. postquam
enī narravit Herodē exercitum ab Arce interne-
cionē fāſile deleūtum: subiungit apud Iudeos autem fuit
opinio, iusta vītōne numinis, deleūtum Herodē exercitum, pro-
pter Ioannem, qui Baptista cognominatus est. Hunc enim te-
rra neceauit virum optimum, Iudeos excitantem ad virtu-
tum studia, & in primū pietatē ac iſtitū, simulque ad bapti-
ſmū, quod ita demum Deo gratum aiebat fore, si non
ab uno tantum altero peccato abſineant, sed animis per iu-
ſitiam prius mandatis addant & puritatem corporis. Quinque
magni concursus fieren plebei tali doctrina auida, Herodē ve-
ritus, ne tanta hominis autoritas defecionem aliquam pare-
ret, quod riderentur nihil non facti ex eius consilio, indicauit
satis esse, prius, quam noui aliquid exoriretur, illum tollere,
quam rebus turbatis, seram penitentiam agere, itaque vīctum
missum in Macherūnē supra dictam, illuc occidi imperat,
nā ob Ioan̄- quod factum sequitā est Iudeorum existimatio, ab Itrō Deo
nū necem. perditum esse Herodē exercitum.*

Falsum autem fuisse p̄t̄extum, hoc facile ostendit, quod Christum nā ora facientē, & multo plu-
res trahentem contempsit, nec infidilius est, nec cum in potestate habet, qui cū aduersi intulit, præter ierisonem. Vītū itaque olim erat artificium p̄ios
Dei & delesque ministros, quorum vita, doctrinaque
improbis moribus aduersabatur, cum aliter refuta-
re non posset, tumultum & maiestati: accusare.
Quod vītū in telum est violentissimum contū
inocentiam, & non acala acuta, astu, & dolo saevis,
qui hodie in Catholicos, maxime Societatem Iesu,
sevunt.

VERSUS 14. 15.

Vt impleretur, quod dictum est per
Isaiam prophetam. Terra Zabu-
lon & terra Nephtali via maris
trans Iordanem, Galilæa gentium,
populus, qui sedebat in tenebris, vi-
dit lucem magnam, & sedentibus
in regione umbra mortis lux orta
est eis.

QVÆSTIO I.

An recte citatus Isaias?

§. 1. Magno imperio in nostrum veterem interpre-
tem nouatores, & in Euangelistam infideles
irunt. Isaie 9. 1. ita est in veteri interprete. Primo tem-
po alleuiata est terra Zabulon, & terra Nephtali, & noui-
fimo aggrovata est via maris trans Iordanem, Galilæa gen-
tium. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam,
habitantibus in regione umbra mortis, lux orta est eis. Verba
ita apud 70. inueniuntur expressa, τέτοι πεντον ταχ-
νε, ταχνεστι, ταχνε Zabulon, η γη νεφθαλη, ταχνει λο-
ντη την ταχνειαν, ταχνεστι την ιονιαν, ταχνει λατινα την εδων,
ο λαος ο ταχνηιος ο ταχνειος, ειδε φασ μεχα, οι πατεκεν-
της οι ταχνειοι οι ταχνειοι, φασ λαδην, ει οι ιουας.

Hoc primum velocior bibe, & velociter fac, regio Zabulon,
terra Nephtalim, & reliqui maritimani (habitantes,) &
trans Iordanem Galilæa gentium.

Chaldaeus Interp̄tes omnino aliter, dum explicare
rem studuit, inuoluit. Primo tempore transmigraverunt,
cum terra Zabulon, & cum terra Nephtali; & qui reman-
serunt ex eis, rex fortis eos abducet in captiuitatem, eo quod
non sint recordati potentia que facta est in mari rubro, &
miraculorum que facta sunt in Iordanē, & bellicositatem po-
pulorum. Populus domus Israel, qui ambulabat in Aegypte
sicut in tenebris, egressi sunt ut viderent lumen magnum: Ha-
bitantibus in terra umbra mortis, lux orta est eis.

§. 2. A nostro Interpreti hodierna Hebreæ diffe-
runt, quod vītā capitis p̄cēdētis, Et non poterit
auolare de angustia sua, cum hoc capite connequant,
quod tamen mouere nos minime debet. Latinus e-
nī, Græcus, Chaldaeus aliter distinxerunt, & olim
nō distinxionē nullæ erant. Vatibus ita verit.
Tempore primo, ab eo qui alleuiare fecit terram Zabulon, & Nulla se-
vltimo ab eo qui aggrovati fecit viam maris, trans Iordanem, suum est
gel gentium. Eit quidem לְבָנָן alleuiavit, & בְּבָנָן veritas.
aggrovati fecit, non tamen difficulter mutatione pun-
ctorum, vel commoditate versionis, cum sensus idem
sit, dicere nō potuit, aggrovata est, pro eo quod in
hebreo est, aggrovare fecit, cum ille loquendi modus
non sit in lingua latīna, in qua hiphil non habe-
mus.

§. 3. Ceteræ parui momenti sunt differentiæ. In
propheta est ambulare in tenebris, apud Euangeli-
stam federe, eadem re commorationem Hebrei si-
gnificant, & hoc quidem loco inagnam calamitatem,
in qua versabuntur.

Via maris trans Iordanem, est via qua ex mari mediter-
raneo proficiscuntur ad mare Tiberiadis, quod nomi-
ne maris hic est intelligendū. trans Iordanem Syrus ver-
tit, Transiō Iordanū, Hebræum ταχνε, quemadmodum
Græcum πέντον, quod hoc loco vītāpatur, ει & vītā
lignificat, & in vītāq; littoris regione Christus docuit,
sed præcipue in ea parte, in qua Galilæa fuit. Loquitur
tamen

tamen Propheta veteri more, quo vsus est Moses. Ille enim ex Egypto veniebat terram filii IsraeI promissam, semper autem trans Iordanem, cum loquendi posteri retinuerat, ut cibis terram suam dicentes trans Iordanem, cum tamen ipsi esset *et in Iordanem*. Eo plane modo quo Galli & Germani dicimus nos esse trans Alpes, quia olim Romani suis suis respectu has regiones trans Alpes, & Transalpinas esse dixerunt.

primo Christum accessisse, deinde Petrum duxisse. v.
37. Et conuersus Iesu videt eos sequentes, & quarentibus y-
bi habuit ariet. Responde: Venite & videte: & manufructu die al-
li apud illum, et aetatem horum quasi decima, inuenit autem
Simonem Andreas, & adduxit ad Iesum.

Hæc vocatio non fuit propria, nec enim nisi illa die Euangelista manserit apud Iesum, sed altero die ad nauigia redi- conciliari- runt, ac tum ita vocati sunt, ut omnibus rebus eius seque- tur.

Testimonium non integrum penitentia Euangelista. §. 4. Euangelista Propheta testimonium non integrum protulit, sed quantum ad institutum erat necessarium. Propheta granissimam affectionem significat, & solitarius, ut solet, adiungit, Euangelista alleliatam, & agrauatam esse terram non dicit, sed terram dimeras et nominas; quia de illa priore aegrauatione,

duntaxat nominat; quia de illa priore aggriuatione,
atque alleluatione non attingebat eum loqui, qui de
magnâ luce quæ illis effulgit dicebat instituerat. Itaque
omissis illis quæ sibi necessaria non putauit, alia lo-
lum posuit. Quâ quidem in re nulla est repugnantia;
Omittere enim aliquid eorum quæ alter dixit, cuius
sententiam refers, non est illi repugnare. Visitissi-
mum namque est, summas atque *præcipuas* partes a-
lienorum verborum instituto accommodatas reci-
tare, cum testimonia pecuntur, non integrus textus
adferre.

ad Christum
Prophetia
pertinet.
8. Non possunt ad liberationem Babyloniam
referre Iudei, neque cum qua facta est a Sennacherib.
Ratio enim præcedentium & consequentium mani-
festissime declarat, ad Messiam pertinere Prophetiam.
Iugum enim onus eius, & virginem humeri eius, & scorpium
exactoris eius non supererauit, sicut in the Madiam, ut dicitur v.
4. Nam sub Perfumis, deinde sub Graecorum regibus,
minime liberi, sed multis modis afflicti fucrunt. Ety.
6. Causam tot bonorum adducit: Paruulus enim natus
est nobis, cuius imperium super humerum eius, et si enim par-
vus, tortus tamen orbis imperium secum fert. Quin
paruulus ille Pater est futuri seculi, quia caput Ecclesie
triumphantis, ipse aeternus, & beata eternitate o-
mnes amicos munerans. & vers. 7. Multiplicabitur im-
perium eius, & pacis non erit finis, super solium David, & su-
per regnum eius sedebit; ut confirmet illud, & corroboret in
iudicio, & iustitia, amodo, & utique in sempiternum. De lu-
ce igitur illa agitur, quam in ulti Christus orbis, qua
firmatum est imperium Davidis in sempiternum, quæ
omnia non nisi de Messia dici posse Iudei fatentur i-
psimet, & textus demonstrat.

VERSUS 18.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilæa, vidit duos fratres; Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, (erant enim pescatores:) & ait illis; Venite, post me, & faciam nos fieri pescatores hominum.

QVÆSTIO I.

Quomodo de vocatione Apostolorum consentiant
tres Euangeliste?

5. i. **M**atthai narratio est brevior, & sine circumstantiis, non di creprans à cæteris, vocatos enim reliquias retibus secutos, ait. At quæ apud Lucam sunt 5. 10. & Ioan. 1. 40. plus diueritatis habere videatur. Lucas namque Petrum & Ioaninem, & Iacobum post plicium capturam secutos ait. At Ioannes Andream

Qua opera Christi, & eorum effectus?
1. **O**pinionē seu famam δέξαν ait emanasse per Gloriam Christi
totam Syriam, in qua Palæstina, Idumaea, Iustitiae sparsa
Syrophœnicia, Syria Damascena, Antiochena, Syria, gitur.
Cœa, pars Arabie, totaq; regiones fertilioris Alix: Nam ab Oriente terminum Euphratē; ab Meridie Ägyptum & mare rubrum; ab Occidente mare mediterraneum; ab Äquilone Ciliciam habet. Magna in celebitate Christum fuisse ostendit, ut simul doceat, neminem ex improbis excusatū, qui tanta miracula videbatur, & quam altè peccatis sepulti iacerent, qui tanta misericordia non exciperentur.

§. 2. Inter eos quos sanitati dona sunt variis, ut con- *Sanitates*
tent omnem humanam facultatem excedere, omnem *miraculosa*,
medicina opem, tam subitam omniū malorum persa-
nationē. Primo n. sunt *noctis iugantes* πονηροί νοσοί, q
uoilibet morbis indicat; deinde *βασιλεὺς* quod acu-
os, & crudeles significat, q Erasmus non recte torni-
a interpretrat illud n. *vitare* nomen genere morbi, q

Terzo loco sunt *duorum* *grecorum*, q[uod] nonnulli pessime *Energumeni* erunt, futilos, q[uod] significet eos quos demōnūs ob siderit, *nipharmacos* ē *εργάτης* *φύλαξ* vocant scriptores Ecclesiasticū: quorū *cis sanari* *gēs* in cœca gētilitate numerū inueniebat. Beza recte *nonnulli*

culpat eos, qui furiosos seu *paucarios* appellant, ne quispiam poterit non esse aliud Diabolum, quam *paucarios* aut humorum intemperiem, quæ Pharmacis sanare queat. Magno tamen & ille in errore est, ait enim: Veteres vocarunt *exopoplos*: qui tamen Christo nomen derabant, & inter Catechumenos censabantur: quibus in integris restituendis adhibebantur quos exorcistas vocabant, certis ad iurationibus adhibebitis, quia iam olim magno errore, sicut & alii non pauca soles adulis conuenientia, in formulam baptismi puerorum irrevererunt.

Primus errore est solos catechumenos, quos dēmon obsidebat, sanatos; omnium enim incolumenti etiam infidelium studebant exorcistæ, Hilarion ē camel dāmonem expulit, notissimo illo vīsus dicto, *In camelo, & vulpecula idem ē.* Tertull. in Apologitico, cap. 43. *Quantos habetis, non dico, qui iam de vobis dāmonia excutiant, non dico, qui iam pro vobis quoq; vero Deo preces steruant; & c. 27. à Christianis subigi ait dāmones. Exempli probat lib. ad Scapulam c. 4.*

Verum constat passim dæmones Christianos timuisse, fugisse: ita ut frequenter obiiciant Christianos Ethnicis sua operâ ipsos à dæmonibus liberari.

Exorcismus Alter error Bezae est, exorcismi locum non esse in baptismo, b^oaptismo parvulorum, cui cum priscis partibus, & non probatur. Ita Catholica Ecclesia restituit etiam Lutherani. Sed enim omnes non dum Christo per baptismum insiti sunt obnoxii Diabolo, ad infantes etiam periret liberatio, ad quos pertinet captiuus. Vniuerso sorbe vetus Ecclesia exorcismum in baptismo usurpauit. Gen. nad. de Eccles. dogmat. c. 30. Illud etiam quod circa baptizandos in vniuerso mundo sancta Ecclesia vniiformiter agi non otioso contempletur intuitu: cum siue parvuli siue iuuenes ad regenerationem veniunt sacramentum, non prius somente vita aedant, quam exorcismus & exsufflationibus clericorum ab eis Spiritus immundus abigitur; ut tunc vere appareat quoniam principes huius mundi mittantur foras, & quo modo prius alligerant fortes.

Testis est etiam Cyrill. Catech. mystag 2. Nazianz.
de baptismo. Amb. de sacram. lib. i. c. 5. Chryl. hom. de
Adam & Eva. Aug. lib. 2. c. 4. de peccato originali. O-
pratus 1. 4. Insigne præter quid testimonium est Cypr.
Epist. ad Magnum quæ est 76. *Quod hodie etiam geritur
ut per exorcismi vocem humanam & potestate diuinam flagelletur
& vratur, & torqueatur Diabolus: & cum exire se & homi-
nes Dei dimittere sepe dicat, in eo tamen quod dixerit fallat &
id quod per Pharaonem prius gestum est, eodem mendacio
satisfactionis & fraudu exerceat. Cum tamen ad aquam salutis
rem, atque ad Baptismi sanctificationem venitur, scire debemus
& fidere, quia illi Diabolus opprimitur, & homo Deo dicatur
duum in indulgentia liberatur.*

De exorcismo Alcuinus, ut & alii de tribus scripsit. Graecorum exorcis: no: um forma habetur apud Severum Patriarcham Alexandrium. Tertullianus lib: de prescript: aduersus haereticos, cap: 14. Grauitate reprehendit mulieres apud haereticos, quod tam processerint, ut audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes reprimere, forsitan & tingere.

§. 3. Hinc exercebatur in Ecclesia eorum officium
est; qui dæmonem adiurabant, & corporibus exigebant:
meminit exortissimi suo tempore Epist. 2. ad Donatum Cyprianus. *Inimicos & erratici spiritus, qui se
expagnando hominibus inimicisserint, ad confessionem minime
inrepanibus cogere; ut recedant, duris verbis uirgescere; con-
ficiantes, ei lentes gententes; incremento pena propagantur
extendere, flagrū cedere, ignem irrire. Res illae geruntur, nec vide-
tur. Occulta plaga & pena manus sua. Hæc S. Cyprianus
dixit quæcumque visitata, atq; in omnium oculis omnino
nec modo Christianos, sed infidles quoque libera-
bant.*

Et ad De netrianum. O si audire eos velles & videre quando a nobis adiurantur, & torquentur spiritibus flagri-

& verborum tormentis de obsecris corporibus eiulantur, quando eiulantes & gementes voce humana, & potestate diuinæ flagella & verbera sentientes venturum iudicium confitentur, &c.

Si de Christianis solis ageretur, merito reponeret Demetrianus persecutor impius in illis ex composito ista fieri, at in suis quoque eadem Christianorum benefic' a' experientur. Hac de virtute seu dono eorum, qui d'mones pei' bant.

protes singul i mentionem faciunt, Gentilibus insul-
tant, nec modo $\tau\alpha\omega$ martyrum, sed posterioribus et
iam temporibus. Hieronymus, Augustinus, aliis refe-
runt, nostro tempore plurimi viderunt; ita ut vel hac
sola re sint inexcusabiles, qui cum in Catholica Eccle-
sia constanter eam potestatem manere priorum testi-
monio, præsentium experientia dicerent, in alias ta-
men se etasabeant, quæ ne falso quidem presumere,
aut iactare audent aliquid in dæmones imperium.
Verum de hoc genere adscribere liber, quæ dochil-
mus Pamphilus in Cypriani Epistolam 76. annotat.
Vetusissimum vero esse Exorcizandi in Ecclesia morem, etiam
Ethnici testantur. Vlpianus enim Iureconsultus Alexandri Im-
perat. (tefla Lampridio) consiliarius & scribny magister, ss. de
Var. & extraord. cognit. libro. 1. §. Medicos si incantauit (in-
quit) vel imprecatus est, vel ut vulgari verbo imposterum virat
si exorcizat, non sunt ista medicina genera. Sic enim relit
legit Remundus Rufus lib. sep. citato pro eo quid vulgo legitur:
In posterum. Impostores enim Christianos vocabant, unde &
eodem respxissi videtur in Nerone Suetonius Adriani Imperat.
Epistolarum magister, dum Christianos vocat genus hominum
superstitionis nouæ & maleficia. Neq; vero exorcismi duxat
vix suis ad expulsonem dæmonum, in iis quos Energumenos
vocabant, verum & in baptismo. Ad quem haud dubie alludit
dicta 2. Epistola auctor noster. Frequentissime eiusdem meminit
D. Augustinus lib. 2. de gratia Dei & pecc. Orig. c. 45. ad lib.
2. de nupt. & concupis. c. 29. antiquissimam Ecclesia traditionem
duit. D. etiam Chrysostom. de Adam & Eva, Opt. Mil-
leui. lib. 4. contra Parmen. D. Nazianz. Orat. de baptismo. ac
D. Dionysius, Areopag. Eccles. Hier. c. 1. dum exstiftatione in
dæmonem meminit, que in exorcismis exerceris solet. Imo & ab
Apostolis vistata exorcismos & a Christo ipso, manifestum fit.
Act. 19. & Marc. 5. hic enim legitur: ὅποι οἱ τοτε θεοί, illie
νεροὶ ἦσαν καὶ πάντες τοῦτον ἦν Πατέρα & κυριον. Quod voce
Scripturis vistata veritatem interpres. Adiuro te & adiuramus vos
quam & in Lituo alicubi vistata hac significazione volunt
quidam. Potestatem quoque euicendi dæmonia dixerat verbis A-
postolis suis Christianis tribuit. Matth. 10. & Luc. 10. Marc. 16.
Eodem Act. 1. Iudeorum Exorcistarum fit mentio, de quibus etiam
in illud Matth. 22. Filij vestri in quo euicunt, interpretatur
D. Hieron. in Comment. ab illis igitur ad Christianos transla-
tam est & nomen & ministerium. Nam Salomonem inuenisse
modos coniurationum quibus effugantur dæmones, testis est Ioseph. lib. 8. Antiquit. & Rabanus Maurus c. 10. lib. 1. de Institu-
tio Cleric. ubi & formam ordinationis canderem quia hodie viti-
mar adserit ex Concil. Carthag. 4. Canon. 7.

§. 5. Exorcismus infantum à Calvinistis omnino Exorcismus
rejicitur, à Lutheranis retinetur. Crellius Saxonis Ele- probant
ctoris Consiliarius, multos prædicantes persecutus est, therani
& Patiā expulit, quod Exorcismum dimittere recu- dannant
farent; at Nicolaus Plumius in fucibri oratione quā Calvini
posteius supplicium habuit, refert, se suoq; in carcere
illi

Huius dixisse: Non posse eam ceremoniam omitti bona conscientia, eos potro, qui omittunt, facere sele omnium abominationum reos. Atque eo loco quin-

que rationes adferunt, cur retinendus sit Exorcismus. Vide ista Crelliana, & concionem funebrem.

C A P V T V.

VIDE N autem Iesu turbas, ascendit in montem, & cum sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius. 2. & aperies os suum docebat eos, dicens. 3. Beati pauperes Spiritu: quoniam ipsorum est regnum caelorum. 4. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. 5. Beati qui lugent: quo-
niam ipsi consolabuntur. 6. Beati qui esuriunt, & sitiunt in sitiis: quoniam ipsi saturabuntur. 7. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consenserunt. 8. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. 9. Beati pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur. 10. Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum caelorum. 11. Beati celsi, cum maledixerint vobis, & persecutio-
nes vobis videbunt. 12. Beati qui vestra copiosa est in caelis: sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos. 13. Vos estis sal terrena. Quod si sal evanescerit, in quo salietur? ad nihilum valet ultra, nisi in mittatur foras, & conculetur ab hominibus. 14. Vos estis lux mundi. Non potest cinctas abscondi, supra montem posita. 15. Regne accendent lucernam, & ponunt eam sub medio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt. 16. Sicut la-
ceat lux vestra coram hominibus: ut videant opera vestra bona, & glorificant patrem vestrum, qui in caelis est. 17. Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut prophetas, non veni soluere, sed adimplere. 18. Amen. quippe dico vobis, donec transeat celum & terra, iota unum, aut unus apex non praterbit a lege, donec omnia fiant. 19. Qui ergo soluerit unam de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum, qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno caelorum. 20. Dico enim vobis, quia nisi abundaverit iustitia vestra plus quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. 21. Auditis quia dictum est antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio. 22. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit fatue: reus erit gehenna ignis. 23. Si ergo offeris munus tuum ad altare, & ibi re-
cordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te. 24. Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. 25. Esto consentiens aduersario tuo cito dū es in via cum eo: ne forte tradat te aduersarius iudicii, & index tradat te ministro, & in carcere mittaris. 26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. 27. Auditis quia dictum est antiquis: Non machaberis. 28. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscentiam eam, iam machatus est eam in corde suo. 29. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te: erue eum, & proice abs te: ex-
pedi enim tibi ut pereat unus membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam. 30. Ne si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proice abs te: expedit enim tibi, ut pereat unus mem-
brorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. 31. Dictum est autem: Quicunq; dimiserit uxori-
rem suam, det ei libellum repudii. 32. Ego autem dico vobis: Quia omnis qui dimisit uxorem suam excepta fornicationis causa, facit eam mactari, & qui dimisitam duxerit, adulterat. 33. Iterum auditis quia dictum est antiquis. Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. 34. Ego autem dico vobis, non iurare o-
mnino, neq; per celum, quia thronus Dei est. 35. neq; per terram, quia scabellum est pedum eius, neq; per Iero-
solymam, qui cinctus est magni regis. 36. neq; per caput tuum iuraveris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. 37. Sit autem sermo vester, est, est, non, non, quod autem his abundantius est, a malo est. 38. Luc. 6. d. 29. Auditis quia dictum est. Oculum pro oculo, & dentem pro dente. 39. Ego autem dico vobis, non resistere ma-
lo, sed si quis te percutierit in dexteram maxillam tuam, proibe illi & alteram. 40. & ei, qui vult tecum iudi-
cio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. 41. & quicunq; te angariauerit mille passus, 7. vade cum illo & alia duo. 42. Qui petit a te, da ei, & volenti mutuari a te, ne auerteris. 43. Auditis quia dictum est; Diliges proximum tuum. & odio habebis inimicum tuum. 44. Ego autem dico vobis, Diligitte inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persecutib; & calumniantib; vos. 45. Ut sitis filii patris vestri, qui in caelis est; qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & ini-
stos. 46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? 47. Etsi salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius faciatis? nonne & ethnici hoc faciunt? ergo vos perfecti, sicut & pater celestis perfectus est.

IN C A P V T Q V I N T V M

A R G V M E N T V M.

EVS C H R I S T V S in montem consendens optimis credendi viuendique Concio preceptis discipulos imbuuit. Quā in revitā Leata consistat, initio exponit. Deinde Christi vita officii omnes admonet, legisq; perfectam obseruationem cunctis commendat. Christiana Lectiones duas signatas Syriacus textus habet. Primo Apostolorum & Patrum, in illorum enim memoriis legebantur omnia vñq; ad versum 21. Inde vñq; ad finem Matutinis tertia feria septimanæ, quæ ieiunium præcedit.

Q V A E S T I O